

The background is a dark, heavily textured surface, possibly a door or a wall. On the left side, there is a brass door pull with a circular, lattice-like pattern. Below it, a small, round metal knob is visible. The overall lighting is dramatic, highlighting the metallic textures against the dark background.

Симонида Кацарска

**ГРАЃАНСКИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ  
ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА –  
ВРСКА ПОМЕЃУ ДРЖАВАТА  
И ЈАВНОСТА ИЛИ  
ИЗОЛИРАН ЕНТИТЕТ**

**АНАЛИЗА НА СОСТОЈБАТА  
ВО ПЕРИОДОТ 1990 – 2007**

**ГРАЃАНСКИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ  
ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА –  
ВРСКА ПОМЕЃУ ДРЖАВАТА И ЈАВНОСТА  
ИЛИ ИЗОЛИРАН ЕНТИТЕТ?**

**АНАЛИЗА НА СОСТОЈБАТА  
ВО ПЕРИОДОТ 1990–2007**

**Автор: М-р Симонида Кацарска**

Скопје, ноември 2008

автор: **Симонида Кацарска**  
лектор: **Даниела Ѓоргиева**  
компјутерска обработка: **Предраг Китановски**  
печати: **Медиа Конект - Скопје**  
Тираж: **100 примероци**

CIP - Каталогизација во публикација  
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

001.2(497.7)\*1990/2007\*

КАЦАРСКА, Симонида

Граѓанските организации во Република Македонија - врска помеѓу државата и јавноста или изолиран ентитет? : анализа на состојбата во периодот 1990-2007 / Симонида Кацарска. - Скопје : Кацарска С., 2008. - 59 стр. ; 21 см

фусноти кон текстот. - Библиографија: стр. 55-59

ISBN 978-9989-57-611-9

а) Невладини организации - Македонија - 1990-2007

COBISS.MK-ID 75189002



ЦЕНТАР ЗА РЕГИОНАЛНИ ИСТРАЖУВАЊА И СОРАБОТКА

Центар за регионални истражувања и соработка

Студијата е отпечатена со поддршка на Македонскиот центар за меѓународна соработка.

Мислењата што се изразени овде му припаѓаат на авторот и не ги одразуваат ставовите на Македонскиот центар за меѓународна соработка.

## Содржина:

ВОВЕД .....	5
МЕТОДОЛОГИЈА НА ИСТРАЖУВАЊЕТО .....	9
Прибирање на податоци.....	11
Анализа на податоците.....	12
ТЕОРЕТСКА РАМКА.....	15
Концептот на граѓанско општество.....	16
Граѓанското општество во услови на посткомунизам .....	21
ГРАЃАНСКИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ И ДРЖАВАТА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА .....	25
Контекст .....	26
<i>Влијанието на комунизмот врз развојот на граѓанското         општество во Република Македонија .....</i>	26
<i>Македонскиот политички контекст во периодот         на транзиција.....</i>	28
Анализа на односот помеѓу граѓанските организации и државата од формален аспект .....	30
<i>Правна рамка за граѓанско здружување од 1990 година .....</i>	31
<i>Финансирање на граѓанските организации.....</i>	33
Анализа на односите помеѓу државата и граѓанските организации во периодот на транзиција од супстантивен аспект.....	36
<i>Граѓанските организации и државата.....</i>	36
<i>Финансирање на граѓанските организации.....</i>	40
Влијание врз развојот на граѓанското општество.....	41
ГРАЃАНСКИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ И ЈАВНОСТА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА .....	43
Контекст: бројни граѓански организации и ниско ниво на граѓански активизам.....	44
Анализа на односот помеѓу граѓанските организации и јавноста .....	45
<i>Влијанието на комунизмот.....</i>	45
<i>Разочарување со транзицијата.....</i>	48
Влијание врз развојот на граѓанското општество .....	50
ЗАКЛУЧОЦИ.....	51
Прилог 1: Листа на интервјуирани лица: .....	53
Користена литература:.....	55



## ВОВЕД

**В**о почетокот на 90-тите години, градењето на граѓанското општество се сметаше како дел од успешниот модел за демократизација, меѓутоа, напредокот во транзицијата покажа дека создавањето на функционално граѓанско општество е сложен процес на општествена трансформација.<sup>1</sup> Клучниот фактор за ваквиот развој на настаните е напредокот во процесот на транзиција, кој укажа дека не постои предодреден начин за демократизација, доведувајќи ги во прашање претходно воспоставените модели.

Оваа студија во анализира развојот на граѓанското општество во Република Македонија во периодот 1990-2007 година. Прашањето на истражувањето е утврдено преку теоретска, контекстуална и методолошка анализа на достапната литература, која укажа на потребата за квалитативно испитување на развојот на граѓанското општество во Република Македонија. Теоретската литература не е насочена во доволна мера кон развојот на граѓанското општество во Западниот Балкан, кој полека, но сигурно се издвојува како посебна аналитичка единка од земјите на Централна и Источна Европа (ЦИЕ). Оттука, Република Македонија досега не била предмет на сериозно

---

<sup>1</sup> Види John B. Allcock, *Explaining Yugoslavia* (US: Columbia University Press, 2000); Ian Jeffries and Robert Bideleux, „Nationalism and the post-1989 transition to democracy and the market in the Balkans“, во *Problems of Economic and Political Transformation in the Balkans*, ed. Ian Jeffries (London: Pinter Publishers, 1996); Andrew Janos, *East Central Europe in the Modern World* (US: Stanford University Press, 2000); Juan J. Linz and Alfred Stepan, *Problems of Democratic Transition and Consolidation*, (Johns Hopkins University Press, 1996).

истражување во однос на улогата на граѓанското општество како врска помеѓу државата и јавноста и клучен елемент на процесот на демократизација во услови на посткомунизам.

Анализата се осврнува на развојот на граѓанското општество во Република Македонија во теоретската рамка на граѓанското општество како елемент на процесот на демократизација. Предмет на истражувањето се граѓанските организации (ГО) основани во Република Македонија од 1990 година. Во овој период, примарно поради вклучувањето на странски донатори и организации, е формирана густа мрежа на ГО. Без оглед на бројот на ГО, Република Македонија истовремено е земја со ниско ниво на граѓански активизам во ГО, од кои повеќето носат етнички предзнак во согласност со етничката структура на општеството.<sup>2</sup>

Ова истражување е насочено кон идентификуваните јазови во литературата и овозможува синтетизиран пристап интегрирајќи ги контекстуалните фактори кои влијаат на развојот на граѓанското општество во Република Македонија во теоретската рамка на граѓанско општество и демократизација. Студијата анализира дали ГО во Република Македонија успеале да ја потврдат својата улога на претставници на широкиот јавен интерес во односот со државата. Со цел да го оцени овој динамичен процес, истражувањето се осврнува на односот помеѓу ГО, државата и јавноста. Врз основа на своите наоди, студијата тврди дека, иако ГО во периодот на транзиција бележат напредок во својот развој, сè уште постојат предизвици во нивното ефективно функционирање како врска помеѓу државата и јавноста. Ваквите предизвици се лоцираат како во односот помеѓу државата и ГО, така и во релацијата на ГО со јавноста.

Студијата е базирана на квалитативна методологија, преку архивска и теренска работа. Покрај архивската работа, авторот има спроведено и девет интервјуа со членови на ГО од различни профили. Методолошкиот пристап придонесува за оригиналноста и значењето на студијата во насока на разбирање на развојот на граѓанското општество во Република Македонија.

---

<sup>2</sup> Види проект „Southeastern Europe: New Means for Regional Analysis“, International Institute for Democracy and Elections Assistance. <[www.idea.int/balkans](http://www.idea.int/balkans)>.

Студијата е организирана во шест поглавја. По воведот следи поглавјето за методологијата и методите на студијата. Третото поглавје се занимава со теоретската рамка на истражувањето и се осврнува на главните концепти што ги користи истражувањето. Следното поглавје дава формална и супстантивна анализа на односот помеѓу ГО и државата во Република Македонија. Петтото поглавје дава формална и супстантивна анализа на односот помеѓу ГО и јавноста. Последното поглавје ги сумира заклучоците на студијата и дава препораки за понатамошни истражувања во оваа област.

Елементите на студијата претставуваат плодна почва за споредба со останатите земји во транзиција, особено Албанија, која се смета за слична земја со ниско ниво на граѓански активизам.<sup>3</sup> Оваа студија е своевиден придонес кон академската литература, пред сè, преку пополнување на недостатокот на контекстуална литература за градење на граѓанското општество во Република Македонија. Исто така, заклучоците на студијата се релевантни за градење на граѓанско општество во мултиетнички средини во услови на посткомунизам.

---

<sup>3</sup> За случајот на Албанија види Steven Sampson, „The Social Life of Projects-Importing Civil Society to Albania“ во *Civil Society: Challenging Western Models*, ed. Chris Hann and Elizabeth Dunn (London: Routledge, 1996); Исто така, види Bernd J. Fischer, „Albanian Highland Tribal Society and family structure in the process of twentieth century transformation“, *East European Quarterly*, Fall 99, Vol.3, Issue 3.





# МЕТОДОЛОГИЈА НА ИСТРАЖУВАЊЕТО

Ова истражување го анализира развојот на граѓанското општество во Република Македонија преку квалитативна методологија, бидејќи има за цел да ги разбере искуствата и практиките на клучните даватели на информации и да ги лоцира во дадениот контекст.<sup>4</sup> По анализата на литературата и идентификување на главните методолошки проблеми на претходните истражувања кои обработуваат слични теми, ова поглавје ги објаснува методите на прибирање на податоци и нивна анализа. Поглавјето, исто така, ја оправдува валидноста и веродостојноста на заклучоците обезбедени преку триангулација на податоците. На крај, се идентификуваат проблемите со кои се соочи истражувањето, потенцијално корисни за идни анализи во оваа област.

Анализата на методолошките пристапи укажува дека иницијалните истражувања за развојот на граѓанското општество во посткомунистичките земји примарно се базираат на регионални анализи.<sup>5</sup> Поради пристапот на истражување на повеќе земји истовремено, користена е квантитативна методологија.<sup>6</sup> Во

---

<sup>4</sup> Fiona Devine „Qualitative Methods“ во Theory and Methods in Political Science, ed. David Marsh и ени независната јавна сфера and Gerry Stoker (New York: Palgrave Macmillan, 2002), 197.

<sup>5</sup> Види, на пример Civicus, The New Civic Atlas: Profiles of Civil Society in 60 Countries, (Washington, DC: Civicus, 1997).

<sup>6</sup> „Southeastern Europe: New Means for Regional Analysis“. Види и Kondonis Haralambos, „Civil Society and Multilateral Cooperative Models: The Role of Non-Governmental Organizations in the Stability Pact for Southeastern Europe“, Journal of Southeast European & Black Sea Studies, Jan2002, Vol. 2, Issue 1. <[www.ebscohost.com](http://www.ebscohost.com)>; Види и Kathleen M. Dowley and Brian D. Silver, „Social Capital, Ethnicity, and Support for Democracy in the Post-Communist States“, Europe-Asia Studies, June 2002, препечатено во Social Capital and the Transition to Democracy, ed. Badescu and Uslander, (Routledge, 2003).

согласност со ова, во почетокот на транзицијата анализите на граѓанското општество го користеа бројот на ГО како индикатор на развојот на граѓанското општество. Овој пристап, меѓутоа, не се покажа корисен, бидејќи набргу беше јасно дека бројот на ГО во регионот не го претставува вистинскиот развој на граѓанското општество.<sup>7</sup> Како резултат, се препорачуваше квалитативна методологија, со цел да се обезбеди подлабока анализа на прашањето.<sup>8</sup>

Покрај видот на користената методологија, регионалниот аспект, исто така, предизвикува загриженост поради битните разлики помеѓу земјите од регионот како пред 1990 година, така и во периодот на транзиција.<sup>9</sup> Разликите помеѓу индивидуалните случаи ги доведоа аналитичарите до заклучокот дека заедничката анализа ја загуби релевантноста поради нееднаквите резултати од демократските транзиции во ЦИЕ и Западниот Балкан.<sup>10</sup> Бугајски во оваа насока потенцира дека поради диверзификацијата на стапката на реформите и трансформацијата, целиот регион може да се гледа како тековен експеримент на плурализам и либерализам чии резултати се разликуваат од земја до земја.<sup>11</sup> Следствено, методолошката анализа укажува на потребата од одделно анализирање на секоја од земјите, како резултат на формата и влијанието на транзициските реформи.

---

<sup>7</sup> Biljana Vankovska, „Western civil-society empowerment and the lessons learned from the Balkans“, Working Paper No.32, Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces, July 2002 Conference, <[http://www.dcaf.ch/publications/Working\\_Papers/32.pdf](http://www.dcaf.ch/publications/Working_Papers/32.pdf)>.

<sup>8</sup> Marcia Weigle and Jim Butterfield, „Civil Society in Reforming Communist Regimes: The Logic of Emergence“, Comparative Politics, Vol.25, No1 (Oct., 1992). Исто така, види Karen Dawisha, „Research concepts and Methodologies“, во Politics, Power, and the Struggle for Democracy in Southeast Europe, ed. Karen Dawisha and Bruce Parrot (UK: Cambridge University Press, 1999).

<sup>9</sup> Rupnik Jacques, „On the two models of exit from communism: Central Europe and the Balkans“ во Sorin Antohi and Vladimir Tismaneanu eds. Between past and future-the revolutions of 1989 and their aftermath, (Budapest: CEU Press 2000).

<sup>10</sup> Rupnik „On the two models of exit from communism“ во Antohi and Tismaneanu, Between past and future-the revolutions of 1989 and their aftermath; Види и Vankovska, „Western civil-society empowerment and the lessons learned from the Balkans“.

<sup>11</sup> Janosz Bugajski, Political Parties of Eastern Europe – A Guide to Politics in the Postcommunist Era, New York: M.E. Sharpe, 2002, xv

## Прибирање на податоци

Поради природата на прашањето на истражувањето и методолошката анализа, ова истражување е студија за случајот на Република Македонија и применува квалитативна методологија. Податоците се прибирани преку архивска и теренска работа. Архивската работа опфаќа примарни извори и секундарна литература. Примарните извори се контекстуални информации, како што е Законот за граѓански организации и здруженија, публикации и медиумски извадоци од различни извори, кои се користат, примарно, за споредување. Секундарната литература се однесува на теоретскиот аспект на концептот за граѓанско општество, неговото будење во литературата за земјите во транзиција во ЦИЕ, како и студии за Македонија. Оваа литература е користена, пред сè, за формирање на концептуалната рамка во која функционира студијата и за нејзино поврзување со пошироките теоретски дебати.

Со цел да се добијат емпирички податоци, авторот изврши девет отворени интервјуа. Отворените интервјуа „озможуваат пристап до контекстот на однесувањето на луѓето и обезбедуваат начин истражувачите да го разберат значењето на тоа однесување“.<sup>12</sup> Тие обезбедуваат прибирање на бројни податоци и му даваат можност на оној кој ги спроведува да ги обезбеди неопходните објаснувања. Профилот на интервјуираните лица е даден во прилогот 1.

Водичот за интервјуто за оваа студија е структуриран околу односот помеѓу граѓанското општество, државата и јавноста. Прашањата бараат широки одговори со цел да се обезбедат што е можно повеќе податоци за понатамошна анализа. Водичот за интервјуто посветува особено внимание на контекстуални прашања, „сместувајќи ги ставовите и однесувањето на интервјуираното лице во контекстот на неговата индивидуална биографија и поширокото општествено опкружување“.<sup>13</sup> Следствено, „интервјуто тежнее да го опише значењето на централните теми кај

---

<sup>12</sup> Irving Seidman цитиран во „Interviews and the Philosophy of Qualitative Research“, Journal of Higher Education, Jan/Feb 2004, Vol. 75, Issue 1.

<sup>13</sup> Devine, „Qualitative Methods“ во Marsh and Stoker, Theory and Methods in Political Science, 199.

субјектите. Главната задача [...] е да се разбере значењето на она што го вели интервјуираното лице<sup>14</sup>.

Примерокот на интервјуирани лица се состои од активисти на граѓанското општество, кои работат во домашни и странски ГО, меѓународни организации и интелектуалци. Составот на примерокот е одреден со цел да се обезбеди репрезентативност. Големината на примерокот е во согласност со широко прифатените анализи на Квале за квалитативните анализи, според кои „бројот на интервјуираните лица би требало да изнесува 15+/-10“.<sup>15</sup> Секоја од интервјуираните групи овозможува различна перспектива на прашањето, притоа зголемувајќи ја можноста за генерализација на заклучоците. Покрај активистите во ГО, интелектуалците како група се избрани и поради улогата што ја имаат во транзициските општества. Додека интелектуалците размислуваат во рамките на граѓанското општество, другите луѓе најчесто ја присвојуваат националната рамка за размислување<sup>16</sup>.

## Анализа на податоците

Со цел да се процени односот помеѓу граѓанското општество, државата и јавноста се врши анализа на податоците прибрани преку различни методи. Правните инструменти за граѓанско организирање се анализираат од перспектива на нивното влијание на слободата за организирање. Одговорите на интервјуираните лица се организирани во поглед на поодделните елементи на студијата и се врзани со примарните извори и теориската литература. Податоците се анализирани и групирани во однос на точките на согласување и несогласување помеѓу интервјуираните лица. Точките на согласување се користат за донесување заклучоци, додека се бараат објаснувања за одговорите кои покажуваат несогласување. На овој начин податоците од интер-

---

<sup>14</sup> Steinar Kvale, *Interviews: An Introduction to Qualitative Research Interviewing*, (Sage Publications, 1996).

<sup>15</sup> Kvale, *Interviews*.

<sup>16</sup> Karol Jakubowicz, „Civil Society and Public sphere in Central and Eastern Europe—A Polish Case study“, <<http://www.nordicom.gu.se/reviewcontents/ncomreview/ncomreview296/JAKUBO.PDF>>.

вјуата му овозможуваат на истражувачот да ги разбере постапките на интервјуираното лице.<sup>17</sup> Следствено, главната цел на истражувањето е да ги разбере искуствата и практиката, наместо да прави претскажувања за [идно] однесување.<sup>18</sup>

Прибраните податоци, исто така, се групирани во однос на формалниот и супстантивниот аспект на развивање на граѓанското општество. Од формален аспект, се анализираат правните инструменти за граѓанско организирање, како и формалните механизми за развивање на соработката помеѓу ГО и државата. Од супстантивен аспект, се анализираат податоците од интервјуата, како и постојните тематски студии. Во оваа насока, студијата прави споредба помеѓу формалните и супстантивните елементи, потенцирајќи ја разликата меѓу нив, како и исклучителното значење на супстантивните елементи. Комбинацијата од двете форми на организација на податоците овозможува значителна квалитативна анализа на добиените податоци, притоа зголемувајќи ја веродостојноста на наодите.

Со цел да се обезбеди веродостојност на заклучоците, податоците се споредуваат на неколку нивоа. Податоците од интервјуата се споредени со примарните извори на податоци, како што се: новинарски написи и други официјални изјави од претставниците на граѓанскиот сектор. Податоците од интервјуата се споредени и со формалните податоци, како што е правната рамка за граѓанско организирање. Како што е случај со студиите кои користат квалитативна методологија, ова истражување потенцијално носи ризик околу обезбедување на вистинитоста на оралната историја. Студијата признава дека постои можност лицето кое интервјуира да измисли исказ согласно со своите интереси, или интервјуираното лице може да сака да го задоволи лицето кое интервјуира конципирајќи ги одговорите во соодветниот јазик и дискурс.<sup>19</sup> Во контекстот на интервјуто, „лицето кое

---

<sup>17</sup> Seidman цитиран во „Interviews and the Philosophy of Qualitative Research“, Journal of Higher Education.

<sup>18</sup> Henwood and Pidgeon цитиран во Marsh and Stoker, Theory and Methods in Political Science, 201.

<sup>19</sup> Philip Boobbyer, „Truth-telling, Conscience and Dissent in Late Soviet Russia: Evidence from Oral histories“, European History Quarterly, Vol 30, No.4. (London: Sage Publications, 2000), 557.

интервјуира може да избере и да организира одредени настани и да воспостави комуникација на одреден начин. Сепак, дури и неточна информација може да биде корисна во однос на тоа како личноста избира да ги објасни настаните“.<sup>20</sup> Генерално гледано, преку споредувањето на информациите помеѓу различните групи на интервјуирани лица, правната рамка и другите формални механизми, како и тековните истражувања на ова поле, студијата ги зголемува можностите за генерализација и веродостојност на своите заклучоци.

Во однос на проблемите со кои се соочи истражувањето, достапноста на интервјуираните лица претставуваше проблем, кој во неколку случаи беше надминат со електронско интервјуирање. Како што е вообичаено со квалитативните истражувања, студијата го носи ризикот од субјективното дејствување на истражувачот. Сепак, бидејќи авторот лично ги изведе, ги транскрибираше и ги интерпретираше интервјуата, можноста за мултиплицирање на субјективната анализа е елиминирана. Дополнително, како индивидуа која ѝ припаѓа на оваа средина, авторот беше во можност да ги разбере и интерпретира одговорите, во најголема мера, во согласност со намерите на интервјуираните лица. Во согласност со ова, се исклучува можноста за крупни недоразбирања, бидејќи многу од проблемите со истражувањата во периодот на транзиција потекнуваа од недостатокот на познавање на проблемите, минатото, како и сегашноста во регионот кој е предмет на анализа.<sup>21</sup>

Ова поглавје ја презентираше методологијата и методите на ова истражување. Ги презентираше методите за прибирање на податоци и нивна анализа, ги идентификуваше главните проблеми со кои се соочи истражувањето и донесе заклучоци за неговата веродостојност. Следното поглавје ја воспоставува теоретската рамка во која оперира студијата поврзувајќи ја со главните концепти кои ги користи.

---

<sup>20</sup> Boobbyer, „Truth-telling, Conscience and Dissent in Late Soviet Russia: Evidence from Oral histories“, 557.

<sup>21</sup> Kjell Engelbrekt, „Unfinished Democracy“, Problems of Post-Communism, 10758216, Nov/Dec97, Vol. 44, Issue 6. <[www.ebscohost.com](http://www.ebscohost.com)>.

## ТЕОРЕТСКА ПАМКА

Со повторното појавување на идејата за граѓанското општество во текстовите на дисидентите во 80-тите години граѓанското општество беше сместено во сржта на демократските транзиции во ЦИЕ. Следствено, оваа студија теоретски се наоѓа помеѓу концептот на граѓанското општество и неговата улога во процесот на демократизација. Примената на овие концепти во анализата на граѓанското општество во Македонија придонесува за оригиналноста на студијата, бидејќи досега нема анализа која се осврнува на споменатите концепти во македонски контекст.

Авторот е запознаен со работата на аналитичарите како Хабермас, кои ја спорат потребата од постоење на концепт на граѓанско општество воопшто, преферирајќи го на негово место концептот на јавна политичка сфера.<sup>22</sup> Сепак, терминот граѓанско општество останува доминантен, поради што и не може да биде отфрлен како продолжение на студената војна и тоталитарната реторика.<sup>23</sup> Во оваа насока, анализата ги користи термините граѓанско општество и ГО како доминантни во дискурсот за посткомунистичките транзиции.

---

<sup>22</sup> Habermas цитиран во Karol Jakubowicz, „Civil Society and Public sphere in Central and Eastern Europe –A Polish Case study“.

<sup>23</sup> Hann and Dunn, Civil Society: Challenging Western Models, 10.



## Концептот на граѓанско општество

Идејата за граѓанско општество има долга традиција во западната интелектуална мисла. Пред 18-тиот век, кој е обележан со ширење на дефиниции за граѓанското општество, за него се говорело во рамките на неколку контрасти.<sup>24</sup> Под влијание на модерните теории на природно право, како во текстовите на Лок, граѓанското општество примарно е дефинирано како спротивност на претполитичката состојба.<sup>25</sup> Првото спротивставување помеѓу државата и граѓанското општество, што подоцна ќе стане основа за рedefинирање и користење на концептот, се наоѓа во Хегеловата *Филозофија на правото*, преку поделбата *семејство - граѓанско општество - држава*.<sup>26</sup> Различните текстови за граѓанското општество ја споделуваат неговата идентификација со сферата на општествениот живот кој се наоѓа надвор од државата. Сепак, постојат аналитичари кои не сметаат дека граѓанското општество неопходно е ослободено од влијанието на државата.<sup>27</sup> Во оваа насока, Грамшчи смета дека концептот на граѓанско општество сам по себе нема особена вредност; напротив тој може да стане соучесник во проектот за хегемонија на државата.<sup>28</sup> Покрај разликите помеѓу различни мислителите, развојот на концептот на граѓанското општество примарно се одвивал во насока на негово одделување од државата.

Иако напуштен во голем дел од дваесеттиот век, концептот на граѓанско општество беше повторно откриен од страна на писателите – дисиденти во текот на 80-тите години. Вацлав Хавел и Адам Михник го ревитализираа концептот, тврдејќи дека

---

<sup>24</sup> James Schmidt, „Civil Society and Social Things: Setting the Boundaries of the Social Sciences“, *Social Research*, Winter 95, Vol. 62, Issue 4.

<sup>25</sup> Schmidt, „Civil Society and Social Things“; Види и John Locke, *Two Treatises on Government*, (Cambridge: Cambridge University Press, 1967).

<sup>26</sup> Schmidt, „Civil Society and Social Things“; George Friedrich Hegel, *Elements in the Philosophy of the Right*, (Cambridge; New York: Cambridge University Press, 1998).

<sup>27</sup> Salvador Giner, „Civil Society and its Future“, во *Civil Society-theory, history and comparison*, ed. John Hall, (UK: Polity Press, 1995), 305. Види и Neera Chandhoke, *State, and Civil Society: Explorations in Political theory*, (New Delhi: Sage Publications, 1995), 36.

<sup>28</sup> Gramsci цитиран во Chandhoke, *State and Civil Society*, 72. Види и Vaclav Havel, „The Power of the Powerless“ во *The Power of the Powerless*, (New York: Palach Press 1985).

граѓанското општество е создадено во опозиција на владата и зависи од заемно поддржувачки форми на одговорност и меѓусебна поврзаност.<sup>29</sup> Граѓанското општество во тој период претставува не само форма на масовен отпор кон комунистичкиот систем, туку и начин на изолирање на властите, против кои се организира граѓанското општество.<sup>30</sup> Додека во практика граѓанското општество овозможило простор за изразување, теоретски тоа овозможило и алтернативен речник на официјалната догма. За Михник „под условите на 70-тите и 80-тите концептот на граѓанското општество има морална и политичка содржина како обединувачки елемент на општественото спротивставување кон тоталитаризмот“.<sup>31</sup> Слично, Вацлав Бенда говори за формирање на паралелен јавен простор [parallel polis] покрај постојниот систем, карактеристичен по моралната автономија на граѓаните наспроти обидите на режимот да ја искорени независната јавна сфера. „Граѓаните кои не ги усвоиле вредностите на тогашниот режим го населувале паралелниот јавен простор.“<sup>32</sup> Во текстовите на дисидентите, граѓанското општество се здоби со статусот на панацеја не само за рушење на комунистичкиот систем и идеологија, туку и за демократските проблеми на посткомунистичките општества. Како резултат, во периодот на транзиција, термините граѓанско општество, антиполитика и моќта на немоќните обезбедија дискурс фокусиран на силата на граѓанството.<sup>33</sup>

Граѓанското општество е доминантен концепт во литературата по 1989 година во врска со Источна Европа, која го смета

---

<sup>29</sup> Havel, *The Power of the Powerless*; За дискусија види N.J Rengger. „Towards a culture of democracy?“ во *Building democracy? The international dimension of Democratization in Eastern Europe*, ed. Geoffrey Pridham, Eric Herring and George Sanford (New York: St.Martin's Press, 1994), 66.

<sup>30</sup> Geremek цитиран во Jakubowicz, „Civil Society and Public sphere in Central and Eastern Europe“.

<sup>31</sup> Michnik цитиран во Antohi and Tismaneanu, *Between past and future-the revolutions of 1989 and their aftermath*, 18.

<sup>32</sup> Vaclav Benda цитиран во Weigle and Butterfield, „Civil Society in Reforming Communist Regimes: The Logic of Emergence“, 6.

<sup>33</sup> Антиполитика е термин користен од Конрад во истоимената книга, види Georgy Konrad во Georgy Konrad, *Antipolitics*, (Bookthrift, 1989), Моќта на немоќните е термин користен од Хавел во истоимената книга, види Havel, *The Power of the Powerless*.

за основен елемент на процесот на демократизација.<sup>34</sup> За Хавел, граѓанското општество се наоѓа во сржта на демократизацијата, бидејќи безучествона граѓаните, не постои основа за консолидиран демократски поредок.<sup>35</sup> Со консензус на неколку широко признаени дефиниции, демократизацијата означува воспоставување на репрезентативни институции придружени од независно граѓанско општество, како и институционализација на општи критериуми за граѓанство.<sup>36</sup> Следствено, како критериум на демократизација, функционалното граѓанско општество стана клучен елемент по кој се оценува напредокот на посткомунистичките општества. Слично, и Извештајот на Меѓународната комисија на Карнеги за Балканот заклучува дека „демократската перспектива во регионот ќе зависи од развивањето на здраво граѓанско општество со организации и асоцијации независни од државата – на капацитетот да се формираат врски на доверба и соработка неопходна за формирање на култура на плурализам и мирно решавање на спорите.“<sup>37</sup>

Сепак, и покрај широките истражувања за процесите на транзиција во Латинска Америка, Југоисточна Европа и поранешниот Советски Сојуз, сè уште недостасува компромис за значењето на терминот граѓанско општество.<sup>38</sup> Во условите

---

<sup>34</sup> Литературата за ЦИЕ го смета развивањето на функционално граѓанско општество во сржта на трансформацијата во услови на посткомунизам. Види Havel, *The Power of the Powerless*; Janos, *East Central Europe in the modern world*; Allcock, *Explaining Yugoslavia*; Linz and Stepan, *Problems of Democratic Transition and Consolidation*; Bideleux and Jeffries, *Problems of Economic and Political Transformation in the Balkans*; Geoffrey Pridham and Tatu Vanhanen ed., *Democratization in Eastern Europe-domestic and international perspectives*, (Routledge Publishers, 1994).

<sup>35</sup> Havel цитиран во Jon Elster, Claus Offe and Ulrich Preuss. *Institutional Design in Post-Communist Societies: Rebuilding the Ship at the Sea*, (UK: Cambridge University Press, 1998), 281.

<sup>36</sup> Allcock, *Explaining Yugoslavia*, 245. Оваа дефиниција во различни форми е широко прифатена и користена од Janos, *East Central Europe in the modern world*; Linz and Stepan, *Problems of Democratic Transition and Consolidation*; Bideleux and Jeffries, *Problems of Economic and Political Transformation in the Balkans*; Geoffrey Pridham and Tatu Vanhanen ed., *Democratization in Eastern Europe-domestic and international perspectives*, (Routledge Publishers, 1994).

<sup>37</sup> „Unfinished Peace: Report of the International Commission on the Balkans“, (Washington DC: Carnegie Endowment for International Peace, 1996), 150.

<sup>38</sup> За различни дефиниции граѓанско општество види Schmidt, „Civil Society and Social Things“. Види исто така, Sunil Khilhani, „The development of Civil Society“ во Sidupta Kaviraj and Sunil Khilhani, ed. *Civil Society-History and Possibilities*, (UK: Cambridge University Press, 2001).

на посткомунизам, граѓанското општество се поврзува со две дефиниции. Првата го идентификува граѓанското општество со економската револуција и либерализација.<sup>39</sup> Втората дефиниција е потполно различна од пазарната економија и генерално се однесува на третиот сектор – ГО.<sup>40</sup> Втората дефиниција на граѓанското општество која се разликува од државата и пазарот е поблиску до оживувањето на овој концепт во 70-тите и 80-тите години на минатиот век. Избирајќи го вториот пристап, оваа студија се фокусира на улогата на ГО во контекстот на Република Македонија. Во однос на специфичната терминологија, истражувањето ја користи дефиницијата за граѓанско општество од Гелнер. Според него, граѓанското општество се однесува на збир од различни невладини организации кои се доволно силни да ѝ се спротивстават на државата, притоа без да ѝ оневозможат на државата да ја исполнува својата улога на чувар на мирот и арбитратор помеѓу главните интереси, сепак спречувајќи ја државата да доминира и да го расцепка останатиот дел од општеството.<sup>41</sup> Следствено, главното обележје на граѓанското општество е неговата независност од државата, т.е. помеѓу државата и граѓанското општество мора да постои граница, бидејќи тие се дефинираат врз основа на меѓусебната спротивност.<sup>42</sup>

Сепак, многу автори тврдат дека никогаш не може да постои суштествена поделба помеѓу државата и граѓанското општество, бидејќи државата ја формира правната рамка во која граѓанското општество функционира.<sup>43</sup> Правната рамка е основен елемент на

---

<sup>39</sup> Авторот е свесен за непостоењето на теоретски консензус за тоа дали економската сфера е дел од граѓанското општество. Со оглед на прифатената дефиниција за оваа студија, дистинкцијата е базирана на следново објаснување: Граѓанското општество се разликува од владата бидејќи е доброволно, а од приватниот сектор и пазарот бидејќи тежнее кон општото добро (наместо добивка). Земено од Речникот на граѓански практики достапен на: Civil Society: Civic Practices Network : Dictionary: <<http://www.cpn.org/tools/dictionary/index.html>>.

<sup>40</sup> Antohi and Tismaneanu, *Between past and future-the revolutions of 1989 and their aftermath*, 18.

<sup>41</sup> Ernest Gellner, „The importance of being modular“ во *Civil Society-theory, history and comparison*, 32. За дискусија околу дефинициите види Adam Seligman, *The Idea of Civil Society*, (USA: Macmillan, 1992); Kaviraj and Khilhani, *Civil Society-History and Possibilities*.

<sup>42</sup> Nancy L. Rosenblum and Robert C. Post, „Introduction“ во Nancy L. Rosenblum and Robert C. Post ed. *Civil Society and Government*, (US: Princeton University Press, 2002). 11.

<sup>43</sup> David Held, „Models of Democracy“, (UK: Polity Press 1996). 314.

градењето на граѓанско општество и ја утврдува поставеноста на ГО во однос на државата. Хелд, меѓутоа, тврди дека „граѓанското општество го задржува својот специфичен карактер, бидејќи се состои од областите на општествениот живот [...] надвор од директна контрола на државата“.<sup>44</sup> Развојот на граѓанското општество во транзициските земји е условен од повлекувањето на државата од јавниот простор, притоа обезбедувајќи простор за развој на ентитетите на граѓанското општество. Со други зборови, односот помеѓу државата и граѓанското општество има дијалектичка природа, бидејќи тие иако можат да бидат комплементарни и притоа да се поддржуваат, меѓу нив има и потенцијално вграден конфликт, кој извира примарно од вродените експанзионистички тенденции на секој државен апарат.<sup>45</sup> Сепак, бидејќи примарниот предуслов за формирање на граѓанското општество е одобрување од државата, јавниот простор мора да биде загарантиран како простор слободен од државата од страна на самата држава.<sup>46</sup>

Во оваа насока, Дајмонд потенцира дека актерите во граѓанското општество имаат потреба од институционализиран правен поредок за да ја чува нивната автономија и слободата на дејствување. Од оваа перспектива, граѓанското општество не само што ја ограничува моќта на државата, туку и ја легитимира истата кога таа моќ е базирана на владеење на правото.<sup>47</sup> Хауард во една од ретките емпириски студии за слабоста на граѓанското општество во посткомунистичка Европа тврди дека цврстата и стабилна држава го поттикнува развојот на граѓанското општество.<sup>48</sup> Како резултат на ова, а со цел да го оцени поставеното прашање на истражувањето, оваа студија се осврнува на правната рамка за граѓанско здружување во Македонија и односите помеѓу ГО и државата за време на транзицијата.

---

<sup>44</sup> Held, *Models of Democracy*, 314.

<sup>45</sup> Jakubowicz, „Civil Society and Public sphere in Central and Eastern Europe“.

<sup>46</sup> Michael Bernhard, „Civil Society and Democratic Transition in East Central Europe“, *Political Science Quarterly*, Vol. 108, No. 2 (Summer, 1993), 309.

<sup>47</sup> Larry Diamond, „Towards Democratic Consolidation“, *Journal of Democracy*, Vol.5, No.3, July 1994.

<sup>48</sup> Marc Morje Howard, „The Weakness of Civil Society in Post/Communist Europe“, Cambridge: Cambridge University Press, 2003. 17.

## Граѓанското општество во услови на посткомунизам

По скоро две декади на транзициски реформи, практиката покажа дека, за разлика од другите елементи на демократизацијата (репрезентативни институции и критериуми за граѓанство), развивањето на граѓанското општество се одвива бавно. Јасно е дека граѓанското општество не може да биде воспоставено преку револуционерен настан, бидејќи тоа се развива бавно. Основните структури за неговото постоење можат да се воспостават само преку непречен развој, не преку декларации, политички одлуки или правни акти.<sup>49</sup> Во посткомунистичките општества, како Република Македонија, во кои недостасува историско демократско искуство, граѓанското ангажирање во јавната сфера е критично за градење на ефективно граѓанско општество.<sup>50</sup> Сепак, наместо креирање на култура на учествување, постои тенденција на растечка недоверба во ефикасноста на учествувањето во јавната сфера.<sup>51</sup> Во оваа насока, Дарендорф веднаш по падот на комунизмот, идентификувал три меѓусебно поврзани области на промена со различни распореди: демократија и владеење на правото (шест месеци), пазарна економија (шест години) и раѓање на граѓанско општество (шеесет години).<sup>52</sup> Како и во анализите на Дарендорф, досега формирањето на граѓанското општество се покажа како најкомплексен елемент од сите сегменти на демократизацијата.

Додека посткомунистичките држави го отфрлија комунизмот и еднoпартискиот систем, политичката култура која ја наследилa преживеа.<sup>53</sup> Досега, иако е направен напредок кон развој на граѓанско општество, процесот е далеку од завршен. Аналитичарите најчесто го користат терминот *протодемократија* за опишување на тековната ситуација во овие транзициски

---

<sup>49</sup> Martin Palous „Between Idealism and Realism“ во The Revolutions of 1989 - between Past and Future, 105.

<sup>50</sup> Daniel N. Nelson, „Civil Society Endangered“, Social Research, Summer96, Vol. 63, Issue 2.

<sup>51</sup> Nelson, „Civil Society Endangered“.

<sup>52</sup> Dahrendorf цитиран во Antohi and Tismaneanu, The Revolutions of 1989-between Past and Future, 14.

<sup>53</sup> Engelbrekt, „Unfinished Democracy“.

општества.<sup>54</sup> Општо гледано, Република Македонија е таков пример, како земја во која правната и институционалната рамка се помалку или повеќе завршени. Сепак, кога станува збор за темелна анализа на тоа како воспоставените правни и институционални сегменти функционираат во практиката, сликата се заматува.<sup>55</sup> Во граѓанскиот сектор, Македонија формално има значителен број на ГО. Меѓутоа, како што веќе беше објаснето квантитетот не е индикатор на ефективноста на граѓанското општество. Без оглед на високиот број на ГО, испитувањата покажуваат дека бројот на активни членови во ГО е мал, како и дека постои висок процент од јавноста кој не сака да се приклучи на ГО.<sup>56</sup>

Во оваа ситуација, Македонија станува земја која се вклопува во анализата на Мери Калдор и Иван Вејвода, демонстрирајќи значителна разлика помеѓу формалниот и супстантивниот аспект на демократизацијата.<sup>57</sup> Според Калдор и Вејвода, формалната демократија претставува низа на правила, процедури и институции, т.е. претставува почитување на формални критериуми.<sup>58</sup> Во Македонија, иако правната рамка за граѓанско организирање како формален елемент постои, сепак не е доволен предуслов за развој на ефективно граѓанско општество. Спротивно од формалните барања, супстантивната демократија не се потпира на пишани одредби, туку на практиката и навиките.<sup>59</sup> Следствено, за супстантивниот елемент од градењето

---

<sup>54</sup> Терминот протодемократија го користи Тишманеану за илустрирање на формалната демократија во транзициските општества. Види Antohi and Tismaneanu, *The Revolutions of 1989-between Past and Future*.

<sup>55</sup> Biljana Vankovska. „Western civil-society empowerment and the lessons learned from the Balkans“.

<sup>56</sup> Project „Southeastern Europe: New Means for Regional Analysis“, International Institute for Democracy and Elections Assistance. Види и Vankovska, „Western civil-society empowerment and the lessons learned from the Balkans“.

<sup>57</sup> Ivan Vejvoda and Mary Kaldor, „Democratization in Central and East European Countries“ *International Affairs* (Royal Institute of International Affairs 1944-), Vol.73, No.1 (Jan., 1997), 62.

<sup>58</sup> Калдор и Вејвода ги користат критериумите на Дал, кои се состојат од: сеопфатно граѓанство, избрана власт, слободни и фер избори, слобода на изразување и алтернативни извори на информации, слобода на здружување и цивилна контрола врз вооружените сили во Vejvoda and Kaldor, „Democratization in Central and East European Countries“, 63.

<sup>59</sup> Kaldor and Vejvoda „Democratization in Central and East European Countries“, 63

на граѓанското општество неопходно е воспоставување на механизми преку кои спроведувањето на моќта на државата е отворено ставена во прашање.<sup>60</sup> Супстантивните елементи на демократијата во основа лежат врз употребата на новостекнатото право за учество во процесите на креирање политики. Сепак, „разочарувањето со демократијата, како што таа се перципира, замореноста по интензивните случувања во почетокот на 90-тите години и традицијата на апатија [...] резултираа во низок јавен активизам во граѓанскиот сектор“. Недостатокот на јавна сфера, простор за вистинска дискусија во високо поларизирана ситуација, често доведува до политички цинизам и апатија”.<sup>61</sup> Со цел да го оцени овој елемент, оваа студија се занимава со односот помеѓу ГО и јавноста како клучен елемент во развивањето на граѓанското општество.

Природата на граѓанското општество кое се формира е специфична за секоја земја и во „голема мера зависи од историскиот прецедент, политичката култура (особено тенденцијата на општеството да се организира и врските помеѓу општествените класи), специфичните форми на национализам и општествениот контекст на институционалниот развој“.<sup>62</sup> Во контекстот на Македонија, развивањето на граѓанското општество е под влијание на мултиетничкиот карактер на државата. Литературата за посткомунистичките транзиции заклучи дека етничката хомогеност претставува една од клучните разлики помеѓу ЦИЕ и Западниот Балкан. Во согласност со ова, развојот на граѓанското општество е соочено со значително поголеми проблеми во Западниот Балкан, каде што вредностите во поголема мера се националистички, наместо либерални.<sup>63</sup> Практиката досега покажа дека етнички хетерогените општества во голема мера се справуваат со поголеми тешкотии во својата демократизација и

---

<sup>60</sup> Bernhard, Michael. „Civil Society and Democratic Transition in East Central Europe“, 326.

<sup>61</sup> Kaldor and Vejvoda. „Democratization in Central and East European Countries“, 71.

<sup>62</sup> Weigle and Butterfield, „Civil Society in Reforming Communist Regimes: The Logic of Emergence“, 2.

<sup>63</sup> John Pinder, „The EC and Democracy“ во Building democracy? The international dimension of Democratization in Eastern Europe, 138.



градење на граѓанското општество.<sup>64</sup> Во таа насока, во случајот на Република Македонија, градењето на граѓанското општество во голема мера е оневозможено од недостатокот на национално единство, дефинирано од Рустов како „верување за припаѓање во единствена политичка заедница“.<sup>65</sup> Етничкиот елемент во случајот на Република Македонија има импликации во однос на градењето на граѓанското општество од аспект на симултаното градење на држава и граѓанско општество. Од една страна, етничкиот елемент на македонското општество е пресликан во ГО, притоа оневозможувајќи им на самите организации да изградат имиџ на вклучување и претставување на целата неполитичка сфера на општеството.

Теоретската рамка на граѓанското општество како елемент на процесот на демократизација ја претставува рамката во која е лоцирана оваа студија. Следните поглавја за анализа на податоците одделно го анализираат односот помеѓу државата и ГО и јавноста и ГО со цел да ја оценат улогата на граѓанското општество во транзицискиот период во Република Македонија.

---

<sup>64</sup> Dowley and Silver, „Social capital, ethnicity and support for democracy in the post-communist states“.

<sup>65</sup> Rustow цитиран во „Social capital, ethnicity and support for democracy in the post-communist states“.

# ГРАЃАНСКИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ И ДРЖАВАТА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Односот помеѓу државата и граѓанското општество е битен елемент за анализа со цел да се оцени развојот на граѓанското општество во транзициските општества. Според Дарендорф, „граѓанското општество не може да се развива без поддршка од државата, бидејќи [...] тоа мора да има основа во зрела демократија и зрела политичка култура во кои има легитимни барања и се почитуваат граѓанските права. Истото пак, не може да биде сторено без соработка од државата.<sup>66</sup> Во согласност со ова, граѓанското општество во демократските, а особено во транзициски режими бара соработка и придонес од државата. Додека во периодот на комунизмот граѓанското општество претставува антагонистички одговор кон државата со потенцијалот да ги примени односите на моќ, во демократски услови, тоа станува интегрален дел на системот.<sup>67</sup>

Соодветно со овие наоди, ова поглавје ги анализира односите помеѓу ГО и државата. Ваквата анализа е неопходна со цел да се утврди положбата на новосоздадениот граѓански сектор во однос на државните институции. Поголавјето се состои од два дела: контекстуална позадина и анализа на податоците. Контекстот е воспоставен со анализа на влијанието на комунистичкиот период врз развивањето на граѓанското општество и анализа на македонскиот политички контекст во

---

<sup>66</sup> Dahrendorf цитиран во Jakubowicz, „Civil Society and Public sphere in Central and Eastern Europe“.

<sup>67</sup> Guiseppe Di Palma, „Legitimation from the Top to Civil Society: Politico-Cultural Change in Eastern Europe“, World Politics, Vol.44, No1, (Oct., 1991), 63.

периодот на транзиција. Вториот дел, анализата на податоците дава осврт на односот помеѓу државата и граѓанското општество во периодот на транзиција преку формалните и супстантивните аспекти на овој однос. Во однос на формалниот аспект, поглавјето ја анализира законодавната рамка за основање на ГО и нивното финансирање. Со цел да се оцени супстантивниот аспект на овој новоразвиен однос, поглавјето ги користи податоците од спроведените интервјуа. Поглавјето тврди дека, иако во периодот на транзиција се обезбедени формални предуслови за развивање на граѓанскиот сектор, сè уште постојат предизвици во односот помеѓу државата и граѓанскиот сектор, пред сè, во однос на финансирањето на ГО и поттикнување на соработката помеѓу двата сектора.

## **Контекст**

Контекстуалните фактори се битни, бидејќи тие ја утврдуваат широката рамка во која се развива граѓанското општество. Соодветно, врската помеѓу граѓанското општество и државата треба да се анализира во рамките на политичкиот контекст на земјата којашто е предмет на анализа. За таа цел, ова поглавје започнува со анализа на влијанието на комунизмот и политичкиот контекст во посткомунистичкиот период врз развивањето на граѓанското општество.

### *Влијанието на комунизмот врз развојот на граѓанското општество во Република Македонија*

При испитувањето на граѓанското општество, истражувањето се фокусира на транзицискиот период. Сепак, краток преглед на формите на граѓанско организирање за време на комунизмот и наследените односи помеѓу државата и овие организации е неопходен, бидејќи овие односи носат корени од социјалистичкиот период. Следствено, студијата не ги запоставува формите на организација кои постоеле во периодот пред 90-тите, но се концентрира на граѓанското организирање во периодот на транзиција.

Како дел од Југословенската Федерација (1945-1990), социјалистичка Македонија ги поддржувала здруженијата во согласност со доминантната идеологија. Монополската позиција на партијата во општествениот и економскиот живот влијаела врз здружувањето, бидејќи државата ги разделувала финансиските ресурси во согласност со „легитимни“ интереси и потреби на идеолошки погодните асоцијации и организации.<sup>68</sup> Како резултат, терминот граѓанско општество во согласност со дефиницијата која ја користи оваа студија не е репрезентативен за организациите кои постоеле пред 1990 година.<sup>69</sup> Во литературата за ЦИЕ, овие форми на организација вообичаено се нарекуваат општествени организации, бидејќи нивната вистинска улога била квази невладина, со оглед на тоа дека ја промовирале државната политика утврдена од Комунистичката партија.<sup>70</sup> Поради тоа, не изненадува фактот дека неколкуте општествени организации имале високо членство – како што се: Сојузот на жените, Сојузот на пензионерите итн. Главната цел на овие организации била да ја промовира и поддржи владејачката партија и идеологија.<sup>71</sup> Во целиот период на социјализмот (1945-1990) е силна контролата од страна на Сојузот на комунистите преку Социјалистичкиот сојуз на работниот народ, во кој директно или индиректно биле опфатени сите граѓански организации.<sup>72</sup>

Целосно зависни од државата за финансиска поддршка, овие организации им биле подредени на државните институции. Државата имала целосна контрола врз нив, и како резултат на тоа не постоела потреба за развивање на форми на соработка помеѓу двете страни. Јавноста ги идентификувала овие организации со

---

<sup>68</sup> „Civil society in transition“ – National human development report. United Nations Development Programme (UNDP). <<http://www.undp.org.mk/nhdr/NHDR.PDF>>

<sup>69</sup> Ди Палма тврди дека за време на комунизмот постоеле форми на граѓанско организирање. Повеќе за ова види: Di Palma, „Legitimation from the Top to Civil Society“, 49.

<sup>70</sup> „Civil society in transition“ – National human development report. Види и Gjorgje Ivanov and Dane Taleski, „Civil Society in South East Europe: The case of Macedonia“, Institute for Democracy, Solidarity, and Civil Society, September 2003.

<sup>71</sup> Ivanov and Taleski, „Civil Society in South East Europe: The case of Macedonia“.

<sup>72</sup> Цивикус, Цивикус – Индекс на граѓанското општество во Македонија, <[www.mcms.org.mk](http://www.mcms.org.mk)> , 22.

државата, поддржувајќи го имиџот на владата како единствен носител на одлуки. Следствено, структурите на државата немале искуство во плуралистичко креирање на политиките, т.е. справување со интересите на другите ентитети во процесот на креирање на политики и носење одлуки. Општо гледано, во периодот пред 1990 година, државата била доминантен и единствен носител на одлуки во услови на подредени општествени организации. Во оваа насока истражувањето на Цивикус – Индекс на граѓанското општество во Македонија, констатира дека по Втората светска војна доминантната улога на државата го намалува просторот за граѓанско општество во земјата.<sup>73</sup>

Како и сите комунистички општества, во овој период, Македонија се карактеризирала со подредување на општествените организации на државата, спротивно од западната традиција на либералната демократија, „која ја задржала примарноста и автономијата на граѓанското општество во однос на државата“.<sup>74</sup> Општествените организации биле другото лице на доминантната партија и само ја зајакнале перцепцијата на државата како носител на моќ. Оваа поставеност од периодот на комунизмот се појавува како ограничувачки фактор во односите помеѓу државата и граѓанското општество во периодот на транзиција кој е предмет на анализа на оваа студија.

### *Македонскиот политички контекст во периодот на транзиција*

Овој дел од поглавјето се осврнува на македонскиот политички контекст во периодот на транзиција, анализирајќи ги главните фактори кои влијаат на формирањето на граѓанското општество. Додека поголем дел од земјите од ЦИЕ 90-тите години беа доминирани од колапсот на комунизмот, во Македонија, општествената агенда примарно беше под влијание на распадот на Југословенската Федерација.<sup>75</sup> Поради тоа, паралелно со

---

<sup>73</sup> Цивикус – Индекс на граѓанското општество во Македонија.

<sup>74</sup> Seligman, *The Idea of Civil Society*, 7.

<sup>75</sup> Ivan Krastev, „The Inflexibility Trap-Frustrated Societies, Weak States and Democracy“, <[www.ned.org/reports/balkansFeb2002.html](http://www.ned.org/reports/balkansFeb2002.html)>.

економската, политичката и социјалната транзиција, во Македонија се одвиваа и процесите на градење на држава и нација.<sup>76</sup> Иако оваа студија не се занимава со овие два процеси, потребно е директно да се осврне кон нив, бидејќи ваквата комплексна ситуација го постави градењето на граѓанското општество во маргинална положба во однос на процесите на градење на држава и нација.<sup>77</sup> Бидејќи во 1991 година Македонија за првпат се здоби со независност во својата историја, не изненадува фактот дека македонскиот политички дискурс, пред сè, е концентриран на креирањето на држава и нација (оспорувани на различен начин од соседните држави).<sup>78</sup> По прогласувањето независност, чувствата на несигурност за националниот идентитет и државата беа зајакнати. Студиите за Македонија најчесто укажуваат дека од независноста Македонија ја нема консолидирано својата демократија (читај: граѓанско општество) поради нерешеното државно прашање.<sup>79</sup> Во таа насока, Хал потенцира дека „општествата кои поминуваат низ процеси на градење на нација се наоѓаат во исклучителна состојба, која скоро го оневозможува постоењето на граѓанско општество“.<sup>80</sup> Од погоре кажаното може да се заклучи дека во периодот на транзиција на Македонија, градењето на граѓанско општество во Македонија е секундарно во однос на градењето на држава и нација.

Вториот контекстуален фактор, кој влијае на градењето на граѓанското општество во транзициска Македонија е неуспехот

---

<sup>76</sup> Повеќе за градењето на државата и нацијата во случајот на Македонија види Zidas Daskalovski, „Democratic Consolidation and the Stateness Problem: The Case of Macedonia“, *The Global Review of Ethnopolitics*, Vol. 3, no. 2, January 2004; Zidas Daskalovski, „Language and Identity: The Ohrid Framework Agreement and Liberal Notions of Citizenship and Nationality in Macedonia“, *Journal of Ethnopolitics and Minority Issues in Europe*, Vol. 1, 2002. <<http://www.ecmi.de/jemie/download/Focus1-2002Daskalovski.pdf>>

<sup>77</sup> Повеќе за градењето на државата и нацијата и демократизација види Karen Dawisha, „Research concepts and Methodologies“ во Dawisha and Parrot, ed. *Politics, Power, and the Struggle for Democracy in Southeast Europe*.

<sup>78</sup> За дискусија по ова прашање види Andrew Rossos, „The Macedonian Question and Instability in the Balkans“, во Norman N. Naimark and Holly Case, ed. *Yugoslavia and Its Historians*, (Stanford, CA: Stanford University Press, 2002). Види и Loring M. Danforth, *The Macedonian conflict*, (Princeton University Press, 1995).

<sup>79</sup> Daskalovski, „Democratic Consolidation and the ‘Stateness’ Problem: The Case of Macedonia“.

<sup>80</sup> Hall, „In Search of Civil Society“ во *Civil Society-theory, history and comparison*, 22.

земјата да направи дефинитивен прекин со своето социјалистичко минато. Од компаративна перспектива, посткомунистичкиот дискурс во земјата се фокусираше на градењето на нација и држава, додека недостасуваше силен антикомунистички дискурс. Овој фактор неминовно има влијание врз транзицијата во Македонија, особено во однос на доминација на истата политичка елита, која, пред сè, се состои од реформирани поранешни видни членови на комунистичката елита.<sup>81</sup> Овој неуспех да се постигне јавно отфрлање на комунизмот, има негативен ефект врз развојот на односите помеѓу државата и граѓанското општество. Од една страна го зајакнува имиџот на државата како единствен легитимен носител на одлуки, а од друга страна до одреден степен ги дискредитира ГО, бидејќи не се дел од државната структура.

Од погоре кажаното може да се заклучи дека политичкиот контекст влијае врз развојот на граѓанското општество во Македонија на два начина: прво, формирањето на граѓанското општество е подредено на процесите на градење нација и држава. Второ, постојаните напори да се реформира комунизмот, но да не се направи дефинитивен прекин со овој систем ја зајакнаа сликата на државата како носител на моќ во општеството. Во согласност со тоа, контекстуалните фактори, како што е влијанието на комунизмот и спецификите на македонскиот политички контекст во голема мера влијаат ограничувачки на развојот на граѓанското општество во земјата.

### **Анализа на односот помеѓу граѓанските организации и државата од формален аспект**

Претходниот дел на ова поглавје го воспостави контекстот во кој соработуваат државата и ГО. Односот помеѓу државата и ГО е во фокусот на овој дел, кој го анализира истиот преку правните (формалните) аспекти на развивање на граѓанското општество и супстантивните аспекти на овој однос.

---

<sup>81</sup> За анализа на модерната политика во Република Македонија види Duncan Perry, „Macedonia-finding its way“ во Dawisha and Parrot, ed. Politics, Power, and the Struggle for Democracy in Southeast Europe

## *Правна рамка за граѓанско здружување од 1990 година*

Во условите во секое општество во транзиција, од исклучително значење е државата да има голема улога во градењето на граѓанското општество. Според Далгрен „демократизацијата на државата е условена од демократизацијата на граѓанското општество и обратно [...], ако државата е слаба, таа не може да ја поттикнува демократизацијата на граѓанското општество. Ако е премногу јака, таа станува интервенционистичка; без цврсто граѓанско општество државата станува премногу сеопфатна“.<sup>82</sup> Во согласност со тоа, односот помеѓу ГО и државата во периодот на транзиција е анализиран преку поддршката која државата ја дава за развој на граѓанското општество преку формалната правна рамка и податоците од интервјуата како супстантивен елемент на овој однос.

Правните одредби за граѓанското здружување во Република Македонија се наоѓаат во Уставот и во Законот за граѓански организации и фондации. Членот 20 од Уставот ја гарантира слободата на здружување заради остварување и заштита на нивните политички, економски, социјални, културни и други права и уверувања.<sup>83</sup> Уставот ограничува единствено во однос на тоа дека програмите и дејствувањето на здруженијата на граѓаните и политичките партии не можат да бидат насочени кон насилно уривање на уставниот поредок на државата и кон поттикнување или повикување на воена агресија или разгорување на национална, расна или верска омраза или нетрпеливост.

Со усвојување на Законот за здруженија на граѓани и фондации во 1998 година, се дополни правната рамка која го регулира граѓанското здружување. Според овој закон, ГО се основаат врз основа на вредности и интереси, кои се позитивни, непартиски и непрофитни активности. Исто така, Законот го издвојува граѓанскиот сектор од политичките партии, синдикатите,

---

<sup>82</sup> Dahlgren цитиран во Jakubowicz, „Civil Society and Public sphere in Central and Eastern Europe“.

<sup>83</sup> Види интернет-страница на Собранието на Република Македонија, <<http://www.sobranie.mk/mk/default.asp?vidi=ustav>>.



стопанските комори, црквите и верските заедници за кои има посебни закони, како битен елемент за дефинирањето на граѓанското општество во Република Македонија.

Од формален аспект, тековното законодавство овозможува значителна слобода за организирање. Во практиката не се забележани случаи на забрана на дејствување на здружение на граѓани.<sup>84</sup> Од аспект на слободата на здружување, Законот за здруженија на граѓани и фондации ги следи начелата на *Главните принципи за статусот на граѓанските организации* на Советот на Европа.<sup>85</sup> Слично, лицата кои беа интервјуирани за оваа студија потенцираа дека правната рамка овозможува слобода на граѓанско здружување.<sup>86</sup>

Дополнително, за унапредување на соработката помеѓу државата и ГО, во 2007 година е донесена Стратегија за соработка на Владата со граѓанскиот сектор.<sup>87</sup> Во Стратегијата се нагласува дека таа го негува заемното почитување, партнерството и транспарентноста во комуникацијата, воедно задржувајќи го принципот на независност на граѓанскиот сектор во однос на државата. Во согласност со Стратегијата, од институционален аспект, во рамките на Генералниот секретаријат на Владата функционира Одделение за соработка со ГО, кое, меѓу другото, е одговорно за координирање на соработката помеѓу институциите на централната власт и ГО.<sup>88</sup> Во рамките на Собранието функционира Интерпарламентарната лоби група која одржува редовни контакти со ГО. Следствено, формално во Република Македонија се обезбедени услови за развој на граѓанското општество преку правната и институционалната рамка за здружување и соработка помеѓу ГО и државните институции.

---

<sup>84</sup> Цивикус – Индекс на граѓанското општество во Македонија. 56.

<sup>85</sup> Fundamental Principles on the Status of Non-governmental Organisations in Europe, November 2002

<[http://www.coe.int/t/e/legal\\_affairs/legal\\_co-operation/civil\\_society/basic\\_texts/Fundamental%20Principles%20E.asp](http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_co-operation/civil_society/basic_texts/Fundamental%20Principles%20E.asp)>.

<sup>86</sup> Даниела Димитријевска, Интервју со авторот.

<sup>87</sup> Стратегија за соработка на Владата со граѓанскиот сектор, јануари 2007, <<http://www.mcms.org.mk/WBStorage/Files/Stretegija1.pdf>>.

<sup>88</sup> Види интернет-страница на Генералниот секретаријат на Владата на Република Македонија на <<http://www.gs.gov.mk>>.

## *Финансирање на граѓанските организации*

Покрај уредувањето на слободата на здружување, правната рамка ги утврдува и можностите за финансирање на ГО и притоа има директно влијание на развојот на граѓанското општество. Во условите на посткомунистичките општества, каде што државата повеќе не е извор на финансиска поддршка за ГО, правната рамка треба да ја регулира, но и да поттикне финансиската поддршка за развојот на граѓанското општество. Во оваа насока, законодавството треба да обезбеди олеснети даночни обврски за ГО. Сепак, во случајот на Македонија, можностите за даночни олеснувања на ГО се сеуште минимални.

Даночните олеснувања се неопходни за организациите од јавен интерес, поради што нивното непостоење претставуваше една од клучните пречки за развој на граѓанското општество во Македонија.<sup>89</sup> Во 2006 година беше донесен Закон за донации и спонзорства, чие спроведување е проблематично поради неусогласеноста со другите закони, како што е Законот за здруженија на граѓани и фондации. Со Законот за донации и спонзорства се предвидуваат даночни олеснувања за физички и правни лица за донации и спонзорства дадени на ГО кои работат во јавен интерес. Со оглед на фактот дека во самиот Закон за здруженија на граѓани и фондации не е дефиниран статусот на организација од јавен интерес, постои правна пречка во стекнувањето и користењето на даночни поттикнувања од страна на здруженијата на граѓани и фондации. Во моментот оваа правна пречка се надминува со процена на дејноста од јавен интерес, а не на самиот јавен интерес или на потребата од имање посебен статус од јавен интерес.<sup>90</sup> Европската комисија во Извештајот за напредокот на Република Македонија за 2008 година регистрира напредок во оваа област потенцирајќи дека донесувањето на подзаконските акти за спроведување за

---

<sup>89</sup> Даниела Димитријевска, Интервју со авторот.

<sup>90</sup> Македонски центар за меѓународна соработка, „Јавниот интерес и граѓанските организации“ <<http://www.mcms.org.mk/default-mk.asp>>.

Законот за спонзорство и донации им овозможува на друштвата и физичките лица да донираат дел од данокот на приход.<sup>91</sup> Иако Законот е чекор во вистинската насока за унапредување на финансиската независност на ГО, сè уште е рано да се оцени неговото дејствување во практика.

Од 2002 година, Владата обезбедува фонд за директна поддршка на ГО, но средствата кои ги одделува државата за финансирање на ГО се минимални.<sup>92</sup> Европската комисија во Аналитичкиот извештај за Мислењето за барањето на Република Македонија за членство во Европската унија од 2005 година констатира дека финансиските средства се распределуваат без јасни и транспарентни критериуми.<sup>93</sup> Со цел да се унапреди транспарентноста во алокацијата на средства од Буџетот за ГО, во октомври 2007 година Владата на Република Македонија го донесе Кодексот на добра практика за финансиска поддршка на здруженијата на граѓани и фондации.<sup>94</sup> Сè уште е рано да се процени ефективностата од примената на овој кодекс со оглед на тоа дека по неговото донесување беше објавен само еден јавен оглас за барање на грантови од Буџетот на Република Македонија, наменети за финансирање на програмските активности на здруженијата на граѓани и фондации.

Со цел да се унапреди, пред сè, финансиската независност на ГО како клучен аспект на развивање на ГО, во изминатите неколку години во државниот и граѓанскиот сектор во план се измените на Законот за здруженија и граѓани. Бројните јавни дебати во однос на измените на овој закон посочуваат кон неколку проблематични аспекти на неговата примена, вклучително и финансирањето на ГО, пред сè, преку регулирањето на статусот на организација од јавен интерес. За прв пат, посистематско дефинирање на одредби

---

<sup>91</sup> Види Извештај за напредокот на Република Македонија за 2008 година, достапен на: <[http://www.sep.gov.mk/content/Dokumenti/MK/izvestaj%202008\\_za%20vlada.pdf](http://www.sep.gov.mk/content/Dokumenti/MK/izvestaj%202008_za%20vlada.pdf)>

<sup>92</sup> Даниела Димитриевска, Интервју со авторот. Види и „Civil society in transition“ – National human development report, UNDP. Ivanov, Taleski, „Civil Society in South East Europe: The case of Macedonia“.

<sup>93</sup> Аналитички извештај за Мислењето за барањето на Република Македонија за членство во Европската унија, ноември 2005, <[http://www.sei.gov.mk/Documents/eip/Analiticki\\_izvestaj\\_COM\(2005\)562.pdf](http://www.sei.gov.mk/Documents/eip/Analiticki_izvestaj_COM(2005)562.pdf)>.

<sup>94</sup> Види Службен весник на Република Македонија, бр.130/07, <[www.slvesnik.com.mk](http://www.slvesnik.com.mk)>

за статусот на организација од јавен интерес беа предвидени во предлог-измените на Законот за здруженија на граѓани и фондации од април 2006 година, кои не беа усвоени. Предлог-законот не даваше дефиниција за јавниот интерес, туку само утврдуваше на што се однесуваат активностите од јавен интерес, кои се критериумите за аплицирање, областите кои се сметаат за области од јавен интерес (отворена листа од 16 области), како и органот кој го доделува овој статус.<sup>95</sup>

Во Стратегијата за соработка со граѓанскиот сектор се најавени промени на Законот во однос на можноста за формирање здруженија на граѓани од страна на правни лица, овозможување за вршење стопански активности и воведување статус на организации од јавен интерес.<sup>96</sup> Во Стратегијата, исто така, се навестува делумна или целосна замена на одредени јавни функции или компетенции на јавниот сектор преку моменталните или идните придонеси на секторот за општо добро.<sup>97</sup>

Предвидените измени во Стратегијата за соработка со граѓанскиот сектор во голема мера се препорачани и во извештаите на Европската комисија како клучни за понатамошниот развој на граѓанскиот сектор во Република Македонија. Во Аналитичкиот извештај од 2005 година, Комисијата констатира дека владините иницијативи, како што се даночните олеснувања и подобрата координација помеѓу државните органи и ГО, остануваат неопходно средство за понатамошно олеснување и поддршка на развојот на граѓанското општество.<sup>98</sup>

Тековното законодавство за граѓанско здружување и финансирање на ГО го формира контекстот во кој граѓанското општество и државата соработуваат и ја дефинира врската помеѓу владата и граѓанското општество. Општо гледано, формално воспоставената рамка за граѓанско здружување во Македонија обезбедува значителна слобода за организирање, но остануваат пречки за можностите за финансирање на ГО. Сепак, анализата прикажана подолу укажува дека пречките за развој на граѓанското

---

<sup>95</sup> Јавниот интерес и граѓанските организации, 67.

<sup>96</sup> Стратегија за соработка на Владата со граѓанскиот сектор.

<sup>97</sup> Стратегија за соработка на Владата со граѓанскиот сектор.

<sup>98</sup> Види Аналитички извештај.

општество не се наоѓаат примарно во законските решенија, туку во проблемите во воспоставување на меѓусебна континуирана соработка.

### **Анализа на односите помеѓу државата и граѓанските организации во периодот на транзиција од супстантивен аспект**

За разлика од претходното поглавје кое ги анализира формалните елементи кои го формираат односот помеѓу државата и граѓанското општество, ова поглавје ги анализира супстантивните аспекти на оваа врска преку емпиричките податоци. Податоците укажуваат дека државата сè уште е доминантен чинител во креирањето на политиките и нема редовна и институционализирана соработка со ГО. Сепак, во периодот од осамостојувањето, соработката помеѓу државата и ГО е унапредена. Додека во текот на 90-тите години соработката помеѓу двата сектора е спорадична, сепак денес постојат формални механизми на соработка помеѓу ГО и структурите на државата на централно и локално ниво.

#### *Граѓанските организации и државата*

Интервјуираните лица укажаа дека ставот на државата во однос на ГО во најголема мера се формира под влијание на перцепцијата за недостаток на легитимитет кај ГО. Иако формално признаени, во практика ГО не се целосно прифатени како ентитети кои го претставуваат широкиот општествен интерес. Во 1998 година, ГО јавно беа квалификувани како *предавници и странски шпиони* од страна на високи носители на јавни функции.<sup>99</sup> Извештајот на УНДП од 1999 година за граѓанското општество потенцира дека државата гледа со сомневање на активностите на граѓанскиот сектор.<sup>100</sup> Во оваа

---

<sup>99</sup> Ivanov and Taleski, „Civil Society in South East Europe: The case of Macedonia“,

<sup>100</sup> „Civil society in transition“ – National human development report.

насока, интервјуираните лица изразија значителна загриженост поради перцепцијата на нелегитимност на граѓанскиот сектор за претставување на граѓанските интереси.<sup>101</sup> На супстантивно ниво, сите интервјуирани лица укажаа дека сè уште постои отпор кај претставниците на државата да го прифатат граѓанскиот сектор како еднаков партнер за разговор и консултации при креирањето на политиките.

Анализираните податоци, исто така, укажуваат дека и покрај поголемата вклученост во креирањето на политиките во изминатите неколку години, владите во Република Македонија традиционално не овозможуваат доволен простор за дискусија со ГО во процесот на креирање на политиките. Податоците укажуваат дека слабата вклученост во креирањето на политиките и носењето на одлуки се однесува и на професионалните здруженија. Тенденцијата на државата кон изолирање на професионалните здруженија беше нагласена.<sup>102</sup> Беше истакнато дека постои генерален тренд на игнорирање и маргинализирање на професионалните здруженија, иако ставот на државните институции најчесто зависи од раководните лица.<sup>103</sup>

Следствено, донесувањето одлуки во најголема мера останува во рамките на владите.<sup>104</sup> Во оваа насока домашните аналитичари тврдат дека „прашањата насочени кон креирање на политиките остануваат затворени за јавноста [...]. Вообичаено, политиките се формираат во владата и се договараат помеѓу партиските лидери кои ја формираат владата“.<sup>105</sup> Ваквата поставеност ја демонстрира неможноста на државата во периодот на транзиција да се приспособи во однос на граѓанското општество и тешкотиите во признавањето на ГО како претставници на широкиот јавен интерес. Недостатокот од признавање на граѓанското општество од страна на државата вообичаено е поврзано со неуспехот на јавноста да ја признае потребата и ефективната на ГО. Од горенаведеното може да

---

<sup>101</sup> Гунер Исмаил, Зоран Стојковски, Интервју со авторот.

<sup>102</sup> Верица Пуздерлиска, Интервју со авторот.

<sup>103</sup> Верица Пуздерлиска, Интервју со авторот.

<sup>104</sup> Гунер Исмаил, Зоран Стојковски, Верица Пуздерлиска, Интервју со авторот.

<sup>105</sup> Ivanov, Taleski, „Civil Society in South East Europe: The case of Macedonia“.

се заклучи дека доминацијата на државата во јавната сфера го оневозможува развојот на граѓанското општество на два начина: прво, преку непризнавање на граѓанскиот сектор како активен чинител во општеството, второ преку негативно влијание врз јавното признавање на граѓанското општество.<sup>106</sup>

Од аспект на соработката помеѓу државата и граѓанскиот сектор, податоците укажуваат дека истата во најголема мера е иницирана од ГО.<sup>107</sup> Беше нагласено дека постои спорадична соработка помеѓу двата сектора. Беа дадени бројни примери на иницирана соработка помеѓу граѓанскиот сектор и владата, кои подоцна биле одбиени од државните претставници. Во најголема мера, владата ја разбира соработката помеѓу двата сектора во полза на ГО, иако оваа соработка вообичаено се однесува на обука на јавната администрација.<sup>108</sup> Дополнително, државните претставници, најчесто сметаат дека граѓанскиот сектор работи за своја корист и ги исполнува своите програми, притоа игнорирајќи го јавното добро кое овие организации го создаваат.<sup>109</sup> Мнозинството на интервјуираните лица ја даде истата забелешка, укажувајќи на недостатокот од разбирање од страна на државните институции во однос на граѓанскиот сектор. Неколку од интервјуираните лица посочија директно на највисоките раководни нивоа како одговорни за недостатокот од соработка со ГО, под изговор за недостаток на легитимитет на ГО.<sup>110</sup> Слична тенденција може да се забележи во граѓанската публикација „Граѓански свет“, која честопати се занимава со проблемите во соработката помеѓу државните институции и граѓанскиот сектор.<sup>111</sup>

---

<sup>106</sup> Зоран Стојковски, Интервју со авторот. Види и Граѓански свет бр.7 август 2001. <<http://www.graganskisvet.org.mk/default-mk.asp?ItemID=A4A4048BEC09F548BFBD2257B497F900>>.

<sup>107</sup> Даниела Димитриевска, Зоран Стојковски, Интервју со авторот. Види и „Civil society in transition“ – National human development report.

<sup>108</sup> Сите интервјуирани лица го потенцираа ова.

<sup>109</sup> Ѓунер Исмаил, Даниела Димитриевска, Интервју со авторот.

<sup>110</sup> Ѓунер Исмаил, Зоран Стојковски, Интервју со авторот.

<sup>111</sup> Види на пример: Билјана Бејкова, „Изборните ветувања - заборавени“, Граѓански свет, јуни 2003 <<http://www.graganskisvet.org.mk/default-mk.asp?ItemID=24453BFCD8471145979E8CAEC82E544B>>.

Сепак, интервјуираните лица нагласија дека со напредокот во транзицијата, е забележливо подобрување на односот помеѓу државата и ГО, а ситуацијата е подобрена и во однос на воспоставувањето на процес на консултации помеѓу државните институции и ГО. Во периодот од 2004 година до денеска е зголемено учеството на ГО во креирањето на политиките.<sup>112</sup> Неколку институти, исто така, се воспоставија како релевантни извори на анализи на политиките и препораки. ГО беа особено успешни во своето влијание врз политиките поврзани со специфични групи, како што се жените, луѓето со посебни потреби и Ромите. Ова зголемено влијание, меѓутоа, пред сè, се должи на високиот капацитет на ГО во специфични области, поради што и ГО практично ѝ се наметнаа на државата како значајна засегната страна.

Сепак, учеството во консултативните процеси и во креирањето на политиките не имплицира зголемено учество на ГО во процесите на донесување на одлуки, кои сè уште остануваат во најголема мера во државните институции. Причините за ваквата ситуација се бројни. Од една страна, лобирањето како функција не е особено развиено кај граѓанскиот сектор во Република Македонија притоа директно оневозможувајќи му на граѓанскиот сектор да постигне ефективност во оваа сфера. Од друга страна, вклучувањето на ГО во процесите на донесување одлуки зависи од институција до институција и од воспоставената институционална практика. Постојат институции кои имаат воспоставени механизми на соработка со бројни ГО, но остануваат и државни органи кои се практично затворени за граѓанскиот сектор.

Соработката помеѓу државните институции и ГО е значително подобра на локално, отколку на централно ниво.<sup>113</sup> Оваа соработка во најголема мера се должи на зголемувањето на надлежностите на единиците на локалната самоуправа инициран со процесот на децентрализација. Досегашните анализи укажуваат дека ГО сметаат дека единиците на локалната самоуправа се поотворени

---

<sup>112</sup> Види Freedom House извештаи, достапни на <<http://www.freedomhouse.org/research/nattransit.htm>>.

<sup>113</sup> Цивикус – Индекс на граѓанското општество. Види и Македонски центар за меѓународна соработка и Граѓанска платформа на Македонија „Соработка на локалната самоуправа со граѓанските организации“, декември 2007. <[www.mcms.org.mk](http://www.mcms.org.mk)>



за соработка отколку институциите на централно ниво.<sup>114</sup> Сепак, и во овој случај соработката зависи од специфичните услови во дадената општина и не постои поширок формализиран метод на соработка.

### *Финансирање на граѓанските организации*

Во однос на прашањето на законодавството за финансирање на ГО, повеќето од интервјуираните лица за оваа студија, како и слични анализи ја потенцираат итната потреба за даночни олеснувања со цел да се зголемат ресурсите кои потекнуваат од приватниот сектор со цел да се намали зависноста на граѓанското општество од странските донации.<sup>115</sup> Финансирањето од странски донатори само по себе има значајни импликации во однос на довербата на јавноста во граѓанскиот сектор. Со оглед на зависноста од странските донатори, не изненадува фактот дека според неодамнешни истражувања 48% од граѓаните сметаат дека ГО им служат на интересите на странски држави, со чија помош се организираат и финансираат.<sup>116</sup> Во оваа насока, Европската комисија во Извештајот за напредокот на Република Македонија за 2007 година наведува дека активностите на граѓанското општество сè уште се отежнати поради недостатокот на финансии и зависноста од странски извори на финансирање.<sup>117</sup>

Интервјуираните лица главните проблеми во поддршката на развојот на граѓанското општество ги лоцираат во недоволно развиената правна рамка во поглед на финансирање на ГО, како и во ниските средства кои државата ги издвојува за ГО. Клучен проблем од аспект на функционирањето и развивањето на гра-

---

<sup>114</sup> Цивикус – Индекс на граѓанското општество.

<sup>115</sup> Гунер Исмаил, Интервју со авторот. За зависноста на ГО во посткомунистичките земји од странски фондови, види и: Ivanov, Taleski, „Civil Society in South East Europe: The case of Macedonia“; За општа анализа на Југоисточна Европа види Parrot, Bruce: „Perspectives on post communist democratizations“ во Dawisha and Parrot, ed. Politics, Power, and the Struggle for Democracy in Southeast Europe, 25.

<sup>116</sup> Македонски центар за меѓународна соработка и Граѓанска платформа на Македонија „Довербата во граѓанското општество“, септември 2007, <<http://www.mcms.org.mk/WBStorage/Files/Doverba%20i%20dobrotvorstvoto%20za%20web2.pdf>>

<sup>117</sup> Види Извештај за напредокот на Република Македонија за 2007 година, достапен на: <[http://www.sep.gov.mk/content/Dokumenti/MK/progress\\_report\\_mk.pdf](http://www.sep.gov.mk/content/Dokumenti/MK/progress_report_mk.pdf)>

ѓанското општество во Република Македонија е финансиската поддршка, бидејќи државата прави многу малку и не разбира каде граѓанското општество може да ѝ помогне.<sup>118</sup> Од друга страна, граѓанското општество во Република Македонија повеќе нема хуманитарен фокус, поради што унапредувањето на правната и фискалната рамка е клучен елемент на кој треба да се работи.<sup>119</sup>

Во однос на ова прашање, измените за воведување на категоријата организација од јавен интерес беа предмет на дебата при менувањето на законодавството во оваа област во текот на 2006-2007 година помеѓу државните институции и ГО.<sup>120</sup> И покрај јавните дебати во однос на прашањето за организации од јавен интерес, ова прашање не се најде во измените на Законот за здруженија на граѓани и фондации од 2007 година, како што е веќе нагласено. Анализата на индексот на одржливост на граѓанското општество која ја спроведува УСАИД на годишно ниво, во 2006 година констатира дека донесувањето на измените на Законот без осврнување на овој клучен аспект негативно влијаеше на односот помеѓу државата и ГО.<sup>121</sup> Наведените измени како темелна реформа на системот на граѓанско здружување во Република Македонија се очекува да се најдат во новиот Закон за здруженија на граѓани и фондации. Сепак, во моментот на ова истражување нема информации за тоа во која насока би се движел новиот Закон за здруженија на граѓани и фондации, поради што и истиот не може да биде предмет на анализа.

## **Влијание врз развојот на граѓанското општество**

Ова поглавје го анализираше односот помеѓу државата и ГО преку контекстуалните фактори, како и формалните и супстантивните аспекти на овој однос. Од горенаведените податоци може да се заклучи дека генерално постои недостаток на разбирање

---

<sup>118</sup> Проф. Мирјана Најчевска, Интервју со авторот.

<sup>119</sup> Сашо Клековски, Интервју со авторот.

<sup>120</sup> За поранешна верзија на измените на Законот за здруженија на граѓани види <[http://www.soros.org.mk/dokumenti/predlog\\_zajzmenuvanje\\_na\\_ZZGF-jan\\_2006.pdf](http://www.soros.org.mk/dokumenti/predlog_zajzmenuvanje_na_ZZGF-jan_2006.pdf)>

<sup>121</sup> NGO sustainability index for Macedonia, 2006, <[http://www.usaid.gov/locations/europe\\_eurasia/dem\\_gov/ngoindex/2006/macedonia.pdf](http://www.usaid.gov/locations/europe_eurasia/dem_gov/ngoindex/2006/macedonia.pdf)>

од страна на државните институции во однос на улогата на граѓанското општество и недостаток на ефективна соработка помеѓу двата сектора. Анализата води кон два главни заклучоци. Прво, во однос на формалниот аспект, во Република Македонија нема проблеми од аспект на слободата на здружување, иако постојат предизвици во законодавството за финансирањето на ГО. Институционална структура за соработка помеѓу државата и ГО е воспоставена и постојат стратегиски насоки за развој на оваа соработка договорени помеѓу двата сектора.

Вториот елемент на анализата, кој се фокусира на супстантивниот аспект укажува на проблеми во признавањето на ГО како легитимни претставници на широкиот јавен интерес од страна на државата. Од супстантивен аспект, државата сè уште не ги гледа ГО како партнер во креирањето на политиките. Соработката помеѓу двата сектора, иако во голема мера формализирана, сè уште зависи од случај до случај и во најголема мера е иницирана од ГО.

Како што е веќе објаснето во теоретската рамка, односот и соработката помеѓу државата и ГО укажува на тоа дали државата во периодот на транзицијата ги обезбедила условите за развој на граѓанското општество. Наодите укажуваат дека државата во случајот на Република Македонија сè уште има доминантна улога во јавниот живот и е клучен креатор на политиките. Во исто време, недоволната соработка помеѓу двата сектора негативно влијае на развивањето на граѓанскиот сектор.

Покрај повлекувањето на државата од доминантната улога во јавниот живот, развојот на граѓанското општество подразбира и развивање на граѓанскиот активизам и широко учество на јавноста во ГО, со цел ГО да формираат врска помеѓу јавноста и државата. За таа цел, наредното поглавје го анализира односот помеѓу ГО и јавноста.

# ГРАЃАНСКИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ И ЈАВНОСТА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

**К**лучен елемент и цел на развојот на граѓанското општество во посткомунистичките општества е повторното градење на асоцијативниот живот на граѓаните. Слично, конституирањето на граѓанското општество е чекор во насока на креирање на форми на власт зависни од јавното одобрување како неопходен услов за демократско владеење.<sup>122</sup> Во оваа насока, „иако мора да се признае централната улога на политичките елити во демократската транзиција во посткомунистичкиот свет, елитите не можат да ги моделираат демократиите изолирани од луѓето со кои владеат“.<sup>123</sup> Притоа, иако постои консензус дека формалните предуслови за демократија во посткомунистичките земји се исполнети, проблематично е истото да се констатира за нивото на консолидација на демократското однесување или за напуштањето на комунистичката политичка култура.<sup>124</sup> Од друга страна, сите концептуални рамки во литературата ја занемаруваат перспективата на граѓаните како најважен фактор во разбирањето на демократскиот развој.<sup>125</sup> Оваа тенденција не е позитивна, со оглед на фактот дека недостатокот на

---

<sup>122</sup> Види Havel, *The Power of the Powerless*; Janos, *East Central Europe in the modern world*; Allcock, *Explaining Yugoslavia*; Linz and Stepan, *Problems of Democratic Transition and Consolidation*; Bideleux and Jeffries, *Problems of Economic and Political Transformation in the Balkans*; Geoffrey Pridham and Tatu Vanhanen ed., *Democratization in Eastern Europe-domestic and international perspectives*, За дискусија види Bernhard, „Civil Society and Democratic Transition in East Central Europe“. 314.

<sup>123</sup> Nelson, „Civil Society Endangered“.

<sup>124</sup> Vejvoda and Kaldor, „Democratization in Central and East European Countries“, 60.

<sup>125</sup> Krastev, „The Inflexibility Trap-Frustrated Societies, Weak States and Democracy“.

граѓански активизам претставува еден од клучните фактори кои го оневозможуваат развојот на граѓанското општество. Во оваа насока, аналитичарите на граѓанското општество сè погласно повикуваат за партиципативен пристап во промовирањето на демократијата и граѓанското општество.<sup>126</sup>

Со цел да го оцени постојниот однос помеѓу ГО и јавноста, ова поглавје ги анализира податоците од интервјуата и се фокусира на разбирањето на граѓанскиот активизам во Македонија. Поглавјето тврди дека покрај релативно високиот број на ГО во Македонија, нивото на граѓански активизам сè уште е ниско. Причините за оваа состојба, наведени од страна на интервјуираните лица се: влијанието на комунистичкиот период и разочарувањето од процесот на транзиција. Според наодите на ова истражување во Република Македонија сè уште не може да се констатира дека граѓанското општество претставува врска помеѓу јавноста и државата. Слично како и во претходното поглавје и во ова поглавје се регистрира разлика помеѓу формалните и супстантивните елементи на анализата.

### **Контекст: бројни граѓански организации и ниско ниво на граѓански активизам**

Клучно обележје на развојот на граѓанското општество во Република Македонија од 1990 година е зголемувањето на бројот на ГО. Според податоците од 1998 година во Република Македонија биле регистрирани 6500 ГО.<sup>127</sup> Сепак, зголемувањето во квантитетот на ГО не резултира неопходно со зголемено влијание на граѓанското општество. Високиот број на ГО во идеален случај би требало да покаже дека граѓаните се активни, како супстантивен индикатор на градењето на граѓанското општество. Сепак, во случајот со Република Македонија човечките ресурси на овие организации се ограничени. Досегашните истражувања,

---

<sup>126</sup> Nicolet, Claude. „The Interrelationship between the Evolution of Civil Society and Progress in Regional Security: The Balkans“, Columbia International Affairs Online <[www.ciaonet.org](http://www.ciaonet.org) >

<sup>127</sup> „Civil Society in Transition“, National Human Development Report.

исто така, покажуваат дека граѓаните сè уште очекуваат најмногу од државата, како резултат на традицијата на етатистичката култура.<sup>128</sup>

## **Анализа на односот помеѓу граѓанските организации и јавноста**

Емпиричките податоци укажуваат дека во јавноста нема доминантно мислење дека ГО работат во корист на граѓаните и граѓаните не сметаат дека ГО се врска помеѓу јавноста и државата. Два клучни фактори беа издвоени од страна на интервјуираните лица за оваа состојба: непостоењето на култура на учество поради влијанието на комунизмот, како и разочарувањето со процесот на транзиција и демократизација.

### *Влијанието на комунизмот*

Податоците укажуваат дека примарниот фактор за ниското ниво на граѓанско учество во случајот со Македонија е континуираното постоење на комунистичка политичка култура. Како и во сите земји во транзиција, резултатот на падот на режимот во Македонија беше „политички обезглавена маса на ексклиенти на државен социјализам“, без иницијатива за самоорганизирање.<sup>129</sup> Комунистичкиот режим имаше значително влијание врз јавноста, познат како „синдром на комунистичката култура. Раширеното беззаконие и социјалната нееднаквост резултираа во егоистични општествени практики несоодветни со механизмот на регулирање на општествените односи согласно со принципите на владеење на правото, рационалност и ефективност“.<sup>130</sup> Овие карактеристики на политичката култура на

---

<sup>128</sup> Македонски центар за меѓународна соработка, „Општествената одговорност и граѓаните“, декември 2007, < [http://www.graganskisvet.org.mk/WBStorage/Files/opstestvena\\_odgovornost\\_na\\_graganite.pdf](http://www.graganskisvet.org.mk/WBStorage/Files/opstestvena_odgovornost_na_graganite.pdf)>.

<sup>129</sup> Elster, Offe and Preuss, Institutional Design in Post-Communist Societies: Rebuilding the Ship at the Sea, 25

<sup>130</sup> „Civil Society in transition“, National Human development Report.

просечниот граѓанин во најголема мера остануваат непроменети. Слично, како што демократијата не може да се редуцира на институции, правила и процедури, предизвикот е во менување на јавната свест на граѓаните во општеството; тоа е примена која не може да се постигне со рецитирање теории, туку преку развој на свеста за одговорност на граѓанинот спрема самиот себе и спрема пошироката заедница.<sup>131</sup> Следствено, постојната контекстуална литература укажува на постоењето на тешкотии во развојот на граѓанското учество во Република Македонија.

Сите интервјуирани лица сметаат дека процесот на менување на јавната свест и градење на партиципативност е еден од клучните предизвици во развојот на граѓанското општество во Република Македонија. Емпириските податоци укажуваат дека постои зголемување на јавното учество, но сепак истото се одвива бавно.<sup>132</sup> Во оваа насока, беше посочено дека менувањето на јавната свест е поврзано со „почитувањето на јавноста, исклучително на законските обврски. Нивото на граѓански активизам е ниско, бидејќи не постои повратен одговор од граѓаните, кои реагираат само на законските обврски“.<sup>133</sup> Искуството од работењето со граѓанскиот сектор покажува дека личните убедувања и интересите на луѓето градени во текот на 50 години на социјализам не можат лесно да се променат.<sup>134</sup> Во Македонија, бидејќи голем дел од граѓаните живееле во услови на социјализам, тешко е да се постигне радикална промена на разбирањето на својата улога во јавниот живот. „Иако е јасно дека државата не може и нема да одговори на сите потреби на населението, алтернативата за самоорганизирање е тешко прифатлива.“<sup>135</sup> Во согласност со горекажаното, периодот на

---

<sup>131</sup> Владимир Лазовски, „Заедно за подобро општество“, Граѓански свет, јуни 2003, <<http://www.graganskisvet.org.mk/default.asp?ItemID=7EB2F7EBDEBBBC40ADC5CE8DE3517A63>>.

<sup>132</sup> Види „Општествената одговорност и граѓаните“, 35.

<sup>133</sup> Верица Пуздерлиеска, Интервју со авторот.

<sup>134</sup> Даниела Димитријевска, Интервју со авторот. Види Мемедова, Азбија, „По линијата на (помал) ОТПОР?!“, Граѓански свет, бр. 15, април 2002, <<http://www.graganskisvet.org.mk/default-mk.asp?ItemID=1ACE6F90865FC1498C62EC0DD22092C9>>.

<sup>135</sup> Клековски, Сашо „Да го напуштиме концептот на Македончиња“. Форум, ноември 2001.

комунизмот негативно влијаел врз развојот на граѓанскиот активизам во Република Македонија.

Како резултат на погоре објаснетата состојба, нејасно е како терминот на граѓанско општество е прифатен кај широката јавност и дали јавноста е свесна за можностите што граѓанското општество ги нуди.<sup>136</sup> Ограниченото учество најчесто се случува во случаи на финансиски поддржан проект, со ретки случаи на континуиран активизам во граѓанскиот сектор.<sup>137</sup> Поради високата невработеност, ГО претставуваат извор на финансирање и вработување.<sup>138</sup> Во оваа насока влијае и неразвиеноста на волонтаризмот и сфаќањето на граѓанското општество како сцена за обезбедување на вработување, имајќи ја предвид високата невработеност во земјата.<sup>139</sup> Податоците од интервјуата се совпаѓаат со анкетата спроведена од публикацијата „Граѓански свет“ каде што мнозинството од анкетираниите лица укажува на ниското ниво на граѓански активизам во ГО.<sup>140</sup> Овој синдром на зависност честопати е поврзан со „имиџот на жртва кој го има јавноста. Граѓаните сè уште страдаат од апатија и неверување во своите потенцијали и сила да ја земат својата судбина во свои раце“.<sup>141</sup>

Од погоре кажаното, може да се заклучи дека влијанието на комунизмот е ограничувачки фактор во иницирање на граѓанскиот активизам. Јавноста сè уште држи патерналистичка слика за државата како единствен чинител кој треба да ги реши општествените проблеми. Влијанието на овој фактор е засилено од јавното разочарување со транзициските реформи, кои се анализираат во следниот дел на ова поглавје.

---

<sup>136</sup> Верица Пуздерлиска, Интервју со авторот.

<sup>137</sup> Зоран Стојковски, Даниела Димитриевска, Интервју со авторот.

<sup>138</sup> Силва Пешиќ, Интервју со авторот.

<sup>139</sup> Проф. Мирјана Најчевска, Интервју со авторот.

<sup>140</sup> Резултати од анкета објавени во Граѓански свет, бр.9, октомври 2001. <<http://www.gra-ganskisvet.org.mk/default.mk.asp?ItemID=9EDDE8AF8D70FE479325A869FCDF8C1>> .

<sup>141</sup> Vankovska, „Western civil-society empowerment and the lessons learned from the Balkans“.



## *Разочарување со транзицијата*

Сите интервјуирани лица го издвоија разочарувањето со процесот на транзициските реформи како комплементарен фактор кој влијае на градењето на односот помеѓу ГО и јавноста. Долгата транзиција ја разочара јавноста, директно оневозможувајќи го развојот на граѓанскиот активизам. Описот на јавноста како пасивна беше еден од најчесто користените придавки. Учувството на јавноста запознаена и активна во ГО е ниска. Во оваа насока, економската и политичката криза на транзицијата ги разочара граѓаните и предизвика широко верување дека политичарите се единствените носители на одлуки. Во врска со разочарувањето од процесот на транзиција, Македонија се вклопува во наодите на тековната литература за граѓанското општество во земји во транзиција. Сепак во периодот на анализа, од споредбен аспект, јавноста во Македонија изразуваše највисок скептицизам во однос на домашната политика на земјата и редовно се сомневаше во капацитетот на политичарите да ги решат домашните проблеми.<sup>142</sup> Ова укажува дека голем дел од јавноста смета дека домашните проблеми се надвор од дофатот на јавноста, а во многу случаи истото важи и за политичарите. Во Република Македонија, разочарувањето со транзициските реформи предизвикува јавен скептицизам кој дополнително го проблематизира развојот на граѓанското општество.

Неподготвеноста на јавноста да учествува во граѓанските активности е тесно поврзана со распространетото верување дека јавноста не може да влијае на процесите на донесување одлуки кои се во рацете на државата. Дополнително, немањето искуство од граѓанско организирање во времето на комунизмот поврзано со неуспешните транзициски реформи и непочитувањето на владеење на правото резултираа во ниско ниво на доброволно организирање. Во случајот со Македонија, ова разочарување со транзицијата е зајакнато, бидејќи земјата сè уште има исклучително високо ниво на невработеност. Во дискурсот на елитите, оваа апатија се толкува како резултат на потребните,

---

<sup>142</sup> Project „Southeastern Europe: New Means for Regional Analysis“.

но истовремено болни реформи, како и на неуспехот на владите во периодот на транзицијата да ја информираат јавноста за реформските процеси.<sup>143</sup> Потребата од градење на граѓанското општество е запоставена како процес поради што и развивањето на ГО во голема мера се одвиваше изолирано од широката јавност. Продолжениот процес на транзиција, притоа, има негативно влијание на развојот на граѓанското општество, оддалечувајќи го истото од јавноста која е неподготвена да учествува во доброволни активности.<sup>144</sup> Дополнително, кај јавноста е изгубена вербата во какви било форми на организирање.<sup>145</sup>

Од друга страна, несомнено е дека демократијата не може да постои без вклучување на јавноста и соодветна отчетност на политичките лидери пред јавноста.<sup>146</sup> Развивањето на свест за правото за организирање е прв чекор во насока на развивање на индивидуална и колективна свест.<sup>147</sup> Иако според бројот на ГО Република Македонија се вбројува во земјите со средно развиен граѓански сектор, структурата и мотивацијата во овие ГО се под знак прашалник.<sup>148</sup> Имено, скоро сите ГО во земјата своето членство го базираат на нестабилна бројка, бидејќи имаат висок број на членови кои не се активни. Интервјуираните лица силно укажаа на формалните листи на бројни ГО.<sup>149</sup> Воедно постои голем јаз помеѓу пасивниот и активниот капацитет на ГО.<sup>150</sup> Притоа, иако формално изгледа дека густината е обележје на македонското граѓанско општество, тоа не е вистинска претстава на ситуацијата. Висок број на локални ГО не се ништо друго, туку еден маж/жена воспоставени без намера и/или моќ да имаат

---

<sup>143</sup> Krastev, „The Inflexibility Trap-Frustrated Societies, Weak States and Democracy“.

<sup>144</sup> Весна Велиќ, интервју во Граѓански свет, бр. 5, јуни 2001, <<http://www.graganskisvet.org.mk/default-mk.asp?ItemID=807751B642286F4DBA765E177E9DC596>>.

<sup>145</sup> Силва Пешиќ, Интервју со авторот.

<sup>146</sup> Nelson, „Civil Society Endangered“.

<sup>147</sup> Hannah Arendt, цитирана во Kaldor and Vejvoda, 68.

<sup>148</sup> Ило Трајковски, „Граѓанското содружништво во Македонија: состојби и перспективи“, Граѓански свет, декември 2002. <<http://www.graganskisvet.org.mk/default-mk.asp?ItemID=6F624BCB318CC743B22A587F76C07A71>>.

<sup>149</sup> Даниела Димитријевска, Интервју со авторот.

<sup>150</sup> Види „Општествената одговорност и граѓаните“.

вистинско влијание на општествената/политичката сфера.<sup>151</sup> Во вакви услови, оддалечената јавност ја остава јавната сфера на мала група или класа.<sup>152</sup> Слично, Извештајот од 1999 година на УНДП за развојот на граѓанското општество ги поврзува двата гореанализирани фактори и заклучува дека поради наследеното очекување дека јавните проблеми треба да бидат решени исклучително од државата и поради сериозните економски проблеми, луѓето покажуваат ниско ниво на подготвеност за активизам.<sup>153</sup> Генерално, анализата на податоците укажува дека ГО во голема мера се развиваат изолирано од јавноста, поради влијанието на комунизмот и разочарувањето од периодот на транзицијата.

### **Влијание врз развојот на граѓанското општество**

Анализата на односот помеѓу ГО и јавноста се осврна на два клучни фактори: влијанието на комунизмот и разочарувањето со транзицијата. Комбинацијата на овие фактори го отежнува создавањето на органско поврзување помеѓу ГО и широката јавност. Во согласност со горекажаното, кога говориме за јавното учество во ГО, формалната структура е присутна, меѓутоа недостасува супстантивниот аспект на граѓанското учество. Случајот на Република Македонија се вклопува во наодите на теоретската литература за транзиција, според која развивањето на граѓанскиот активизам претставува една од најтешките задачи на процесот на демократизација. Во Република Македонија, дополнителен контекстуален елемент претставува разочарувањето со транзицијата и константното одложување на придобивките од овој процес. Овие фактори дополнително го отежнуваат развивањето на граѓанското општество. Следствено, активностите на државата, како и самите ГО во наредниот период треба да се фокусираат на интегрирање на ГО во целокупниот развој на општеството, и поврзување со пошироката јавност.

---

<sup>151</sup> Vankovska, „Western civil-society empowerment and the lessons learned from the Balkans“.

<sup>152</sup> Nelson, „Civil Society Endangered“.

<sup>153</sup> „Civil society in transition“ – National human development report.

## ЗАКЛУЧОЦИ

### **Последици од односот помеѓу граѓанските организации, државата и јавноста врз развојот на граѓанското општество**

Оваа студија го анализираше развојот на граѓанското општество во Македонија, фокусирајќи се на улогата со која се здобија ГО во периодот 1990-2007 година. Истражувањето покажа дека развојот на граѓанското општество во Република Македонија се соочува со проблеми, како во односот со државата, така и во односот со јавноста. Притоа, анализата се базираше на теоретскиот концепт на граѓанското општество како елемент на демократизација. Користена е квалитативна методологија, преку архивска и теренска работа. Користени се отворени интервјуа со цел да се обезбеди широк опсег на релевантни податоци. Наодите се базирани на истовремена анализа на формални и супстантивни индикатори, поради евидентните проблеми на мерење на напредокот во условите на посткомунизам. Студијата е оригинална од аспект на прашањето кое го анализира, како и од аспект на методолошкиот пристап.

Наодите на анализата се организирани согласно со елементите на истражувањето. Во однос на првиот сегмент, односите помеѓу ГО и државата, наодите укажуваат дека формалните елементи на развивање на граѓанското општество, како што е законодавната рамка за граѓанско организирање се воспоставени, со ограничувања во однос на финансирањето на ГО. Сепак, беше посочено дека од супстантивен аспект, постојат тешкотии во воспоставувањето на непречена соработка помеѓу двата сектора. Овој однос е обележан со доминирање на државата како носител на одлуки, притоа имајќи негативно влијание на развојот на граѓанскиот сектор.

Анализата на односот помеѓу јавноста и граѓанското општество доведе до заклучокот дека ГО во голема мера се разви-

ваат одвоено до јавноста. Причините за ваквиот развој најчесто се наоѓаат во влијанието на комунизмот, како и во разочарувањето на јавноста од процесот на транзиција. Контекстуален фактор кој придонесува за ниското ниво на граѓански активизам е чувството на несигурност, кој дополнително го проблематизира односот помеѓу јавноста и ГО. Како резултат на ова, недостасува цврста врска помеѓу јавноста и ГО.

Паралелно со заклучоците на студијата, истражувањето посветува особено внимание на проблемите на мерење на развојот на граѓанското општество како индикатор за демократската консолидација. Како што укажува истражувањето, разликата помеѓу формалните и супстантивните индикатори е крупна пречка за формирање на генерални критериуми за консолидација на граѓанското општество. Формалните индикатори се неверодостојни за оцена на напредокот кон демократската консолидација. Од друга страна, супстантивните индикатори се исклучително комплексни и проблематични за анализа, иако имаат поголемо значење во однос на формалните. Сепак, големата разлика помеѓу овие индикатори укажува на потребата за дополнително размислување во насока на развивање на елементите за анализа на демократската консолидација.

Студијата, пред сè, придонесува кон контекстуалната литература за развој на граѓанското општество во Република Македонија и обезбедува корисни наоди за споредување со другите посткомунистички земји. Истражувањето укажува на начинот на кој, за време на транзицијата, доминацијата, а и слабостите на државата, како и неактивната јавност можат негативно да влијаат на развојот на граѓанското општество. Студијата покажува дека развојот на граѓанското општество во условите на посткомунизам е условен од потполна општествена трансформација која го вклучува повлекувањето на државата од својата доминантна улога во јавниот живот и враќање на граѓанинот во јавната сфера. Во случајот со Република Македонија, иако има позитивен развој, потребно е да се направат дополнителни напори за развивање на граѓанското општество како врска помеѓу државата и јавноста.

## Прилог 1: Листа на интервјуирани лица:

1. Зоран Стојковски, активист во НВО Секторот, директор на Центарот за институционален развој. За повеќе информации види: <[www.cira.org.mk](http://www.cira.org.mk)>.
2. Ѓунер Исмаил, аналитичар, поранешен министер. За повеќе информации види: <[www.forum-csrd.org.mk](http://www.forum-csrd.org.mk)>.
3. Даниела Димитриевска, претседателка на Македонското женско лоби. За повеќе информации види: <[www.mzl.org.mk](http://www.mzl.org.mk)>.
4. Сашо Клековски, претседател на Македонскиот центар за меѓународна соработка. За повеќе информации види: <[www.mcms.org.mk](http://www.mcms.org.mk)>.
5. Проф. Мирјана Најчевска, поранешен претседател на македонскиот Хелсиншки комитет, универзитетски професор. За повеќе информации види: <[www.mhc.org.mk](http://www.mhc.org.mk)>.
6. Силва Пешиќ, национален советник за човекови права во Канцеларијата на Високиот комесар за човекови права во Македонија. За повеќе информации види: <[www.un.org.mk](http://www.un.org.mk)>.
7. Јасминка Фришчиќ, извршен директор на Здружението за еманципација, солидарност и еднаквост на жените на РМ. За повеќе информации види: <[www.esem.org.mk](http://www.esem.org.mk)>.
8. Верица Пуздерлиска, генерален секретар на Асоцијацијата на финансисти, сметководители и ревизори на Република Македонија.
9. Анонимно интервјуирано лице од организација за права на жените Ромки во Република Македонија.



## Користена литература:

- Аналитички извештај за Мислењето за барањето на Република Македонија за членство во Европската унија, ноември 2005, <[http://www.sei.gov.mk/Documents/eip/Analiticki\\_izvestaj\\_COM\(2005\)562.pdf](http://www.sei.gov.mk/Documents/eip/Analiticki_izvestaj_COM(2005)562.pdf)>.
- Бејкова, Билјана. „Изборните ветувања - заборавени“. Граѓански свет, јуни 2003 <<http://www.graganskisvet.org.mk/default-mk.asp?ItemID=24453BFCD8471145979E8CAEC82E544B>>
- Велиќ, Весна интервју во Граѓански свет, бр. 5, јуни 2001, <<http://www.graganskisvet.org.mk/default-mk.asp?ItemID=807751B642286F4DBA765E177E9DC596>>.
- Лазовски, Владимир. „Заедно за подобро општество“, Граѓански свет, јуни 2003, <<http://www.graganskisvet.org.mk/default.asp?ItemID=7EB2F7EBDEBBC40ADC5CE8DE3517A63>>.
- Трајковски, Ило. „Граѓанското содружништво во Македонија: состојби и перспективи“, Граѓански свет, декември 2002. <<http://www.graganskisvet.org.mk/default-mk.asp?ItemID=6F624BCB318CC743B22A587F76C07A71>>.
- Извештај за напредокот на Република Македонија за 2008 година, <[http://www.sep.gov.mk/content/Dokumenti/MK/izvestaj%202008\\_za%20vlada.pdf](http://www.sep.gov.mk/content/Dokumenti/MK/izvestaj%202008_za%20vlada.pdf)>
- Извештај за напредокот на Република Македонија за 2007 година, <[http://www.sep.gov.mk/content/Dokumenti/MK/progress\\_report\\_mk.pdf](http://www.sep.gov.mk/content/Dokumenti/MK/progress_report_mk.pdf)>
- Македонски центар за меѓународна соработка, „Јавниот интерес и граѓанските организации“ <<http://www.mcms.org.mk/default-mk.asp>>.
- Македонски центар за меѓународна соработка и Граѓанска платформа на Македонија „Соработка на локалната самоуправа со граѓанските организации“, декември 2007. <[www.mcms.org.mk](http://www.mcms.org.mk)>
- Македонски центар за меѓународна соработка и Граѓанска платформа на Македонија „Довербата во граѓанското општество“, септември 2007, <<http://www.mcms.org.mk/WBStorage/Files/Doverba%20i%20>>



- dobrotvorstvoto%20za%20web2.pdf>
- Македонски центар за меѓународна соработка, „Општествената одговорност и граѓаните“, декември 2007, <[http://www.graganskisvet.org.mk/WBStorage/Files/opstestvena\\_odgovornost\\_na\\_graganite.pdf](http://www.graganskisvet.org.mk/WBStorage/Files/opstestvena_odgovornost_na_graganite.pdf)>.
- Мемедова, Азбија, „По линијата на (помал) ОТПОР?!“, Граѓански свет, бр.15, април 2002, <<http://www.graganskisvet.org.mk/default-mk.asp?ItemID=1ACE6F90865FC1498C62EC0DD22092C9>>.
- Клековски, Сашо „Да го напуштиме концептот на Македончиња“. Форум, ноември 2001.
- Стратегија за соработка на Владата со граѓанскиот сектор, јануари 2007, <<http://www.mcms.org.mk/WBStorage/Files/Stretegija1.pdf>>.
- Цивикус Цивикус – Индекс на граѓанското општество во Македонија, <[www.mcms.org.mk](http://www.mcms.org.mk)>
- Allcock, John B. Explaining Yugoslavia. US: Columbia University Press, 2000.
- Antohi, Sorin., Tismaneanu, Vladimir. ed. Between past and future-the revolutions of 1989 and their aftermath. Budapest: CEU Press, 2000.
- Bernhard, Michael. „Civil Society and Democratic Transition in East Central Europe.“ Political Science Quarterly, Vol. 108, No. 2. 1993.
- Boobbyer, Philip. „Truth-telling, Conscience and Dissent in Late Soviet Russia: Evidence from Oral histories.“ European History Quarterly. Vol 30. No.4. London: Sage Publications, 2000.
- Bugajski, Janosz. Political Parties of Eastern Europe – A Guide to Politics in the Postcommunist Era, New York: M.E. Sharpe, 2002, p. xv
- Chandhoke, Neera. State and Civil Society: Explorations in Political theory. New Delhi: Sage Publications, 1995.
- “Civil society in transition” – 1999 National human development report, United Nations Development Programme . <<http://www.undp.org.mk/nhdr/NHDR.PDF>>
- Civil Society: Civic Practices Network. Dictionary. <<http://www.cpn.org/tools/dictionary/index.html>>
- Danforth, Loring M. The Macedonian conflict. Princeton University Press, 1995.
- Daskalovski, Zidas. „Democratic Consolidation and the Stateness Problem: The Case of Macedonia.“ The Global Review of Ethnopolitics. Vol. 3. no. 2. January 2004.
- Daskalovski, Zhidas. „Language and Identity: The Ohrid Framework Agreement and Liberal Notions of Citizenship and Nationality in Macedonia.“ Journal of Ehnopolitics and Minority Issues in Europe, Vol.1. 2002. <<http://www.ecmi.de/jemie/download/Focus1-2002Daskalovski.pdf>>
- Dawisha, Karen., Parrot, Bruce. ed. Politics, Power, and the Struggle for

- Democracy in Southeast Europe. UK:Cambridge University Press, 1999.
- Devine, Fiona. „Qualitative Methods.” во Theory and Methods in Political Science. edited by David Marsh and Gerry Stoker, 297-215. New York: Palgrave Macmillan, 2002.
- Diamond, Larry. „Towards Democratic Consolidation”, Journal of Democracy, Vol.5, No.3, July 1994.
- Di Palma, Guiseppe. „Legitimation from the Top to Civil Society: Politico-Cultural Change in Eastern Europe.” World Politics. Vol.44, No1. Oct., 1991.
- Dowley, Kathleen M., Silver, Brian D. „Social Capital, Ethnicity and Support for Democracy in the Post-Communist States,” Europe-Asia Studies. June 2002. препечатено во Social Capital and the Transition to Democracy. ed. Badescu and Uslaner. Routledge, 2003.
- Elster, Jon., Offe Claus., Preuss. Ulrich. Institutional Design in Post-Communist Societies: Rebuilding the Ship at the Sea. UK: Cambridge University Press, 1998.
- Engelbrekt, Kjell. „Unfinished Democracy.” Problems of Post-Communism. 10758216. Nov/Dec97. Vol. 44. Issue 6. <www.ebscohost.com>.
- Fischer, Bernd J. „Albanian Highland Tribal Society and family structure in the process of twentieth century transformation,” East European Quarterly, Fall 99, Vol.3, Issue 3. <www.ebscohost.com>.
- Fundamental Principles on the Status of Non-governmental Organisations in Europe, November 2002 <[http://www.coe.int/t/e/legal\\_affairs/legal\\_co-operation/civil\\_society/basic\\_texts/Fundamental%20Principles%20E.asp](http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_co-operation/civil_society/basic_texts/Fundamental%20Principles%20E.asp)>.
- Hann, Chris., Dunn, Elizabeth. ed. Civil Society: Challenging Western Models. London: Routledge, 1996.
- Hall, John A. Civil Society-theory, history and comparison. UK: Polity Press, 1995.
- Haralambos, Kondonis. „Civil Society and Multilateral Cooperative Models: The Role of Non-Governmental Organizations in the Stability Pact for Southeastern Europe.” Journal of Southeast European & Black Sea Studies. Jan2002. Vol. 2. Issue 1.
- Havel, Vaclav. The Power of the Powerless. New York: Palach Press 1985.
- Hegel, George Friedrich. Elements in the Philosophy of the Right. Cambridge; New York: Cambridge University Press, 1998.
- Held, David. Models of Democracy. UK: Polity Press 1996.
- Hirshkop, Ken. Mikhail Bakhtin: An aesthetics for democracy. Oxford: Oxford University Press, 1990.
- Howard, Marc Morje. The Weakness of Civil Society in Post/Communist Eu-

- rope, Cambridge: Cambridge University Press, 2003.
- Ivanov, Gjorgje., Taleski, Dane. „Civil Society in South East Europe: The case of Macedonia.” Institute for Democracy, Solidarity, and Civil Society. September 2003.
- “Interviews and the Philosophy of Qualitative Research.” Journal of Higher Education. Jan/Feb2004. Vol. 75. Issue 1.
- Janos, Andrew. East Central Europe in the Modern World. US: Stanford University Press, 2000.
- Jeffries, Ian., ed. Problems of Economic and Political Transformation in the Balkans. London: Pinter Publishers, 1996.
- Jakubowicz, Karol. „Civil Society and Public sphere in Central and Eastern Europe—A Polish Case study.” <<http://www.nordicom.gu.se/review-contents/ncomreview/ncomreview296/JAKUBO.PDF>>.
- Konrad, Georgy. Antipolitics. Bookthrift, 1989.
- Kvale, Steinar. Interviews: An Introduction to Qualitative Research Interviewing. Sage Publications, 1996.
- Krastev, Ivan. The Inflexibility Trap-Frustrated Societies, Weak States and Democracy, <[www.ned.org/reports/balkansFeb2002.html](http://www.ned.org/reports/balkansFeb2002.html)>.
- Linz, Juan J., Stepan, Alfred. Problems of Democratic Transition and Consolidation. Johns Hopkins University Press, 1996.
- Locke, John. Two Treaties on Government. Cambridge: Cambridge University Press, 1967.
- Nagle, John D., Mahr, Alison. Democracy and Democratization. London: Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 1999.
- Nelson, Daniel. „Civil Society Endangered.” Social Research. 0037783X. Summer96. Vol. 63. Issue 2.
- Nicolet, Claude. „The Interrelationship between the Evolution of Civil Society and Progress in Regional Security: The Balkans”, Columbia International Affairs Online, <[www.ciaonet.org](http://www.ciaonet.org)>.
- NGO sustainability index for Macedonia, 2006, <[http://www.usaid.gov/locations/europe\\_eurasia/dem\\_gov/ngoindex/2006/macedonia.pdf](http://www.usaid.gov/locations/europe_eurasia/dem_gov/ngoindex/2006/macedonia.pdf)>.
- Pridham, Geoffrey., Herring, Eric., Sanford, George., ed. Building democracy? The international dimension of Democratization in Eastern Europe. New York: St.Martin’s Press, 1994.
- Project „Southeastern Europe: New Means for Regional Analysis”, International Institute for Democracy and Elections Assistance, <[www.idea.int/balkans](http://www.idea.int/balkans)>
- Pridham, Geoffrey., Vanhanen. Tatu., ed. Democratization in Eastern Europe-domestic and international perspectives. Routledge Publishers, 1994.
- Rosenblum. Nancy L., Post, Robert C., ed. Civil Society and Government. US: Princeton University Press, 2002.

- Rossos, Andrew. „The Macedonian Question and Instability in the Balkans.”  
 vo Yugoslavia and Its Historians ed. Norman N. Naimark and Holly  
 Case. Stanford, CA: Stanford University Press, 2002.
- Schmidt, James. „Civil Society and Social Things: Setting the Boundaries  
 of the Social Sciences.” Social Research. Winter95.Vol. 62. Issue 4.  
 <www.ebscohost.com>.
- Seligman, Adam. „The Idea of Civil Society.” USA: Macmillan, 1992.
- Sidupta, Kaviraj., Khilhani. Sunil., ed. Civil Society-History and Possibilities.  
 UK: Cambridge University Press, 2001.
- Unfinished Peace: Report of the International Commission on the Balkans.  
 Washington DC: Carnegie Endowment for International Peace, 1996.
- Vankovska, Biljana. „Western civil-society empowerment and the lessons  
 learned from the Balkans.” Working Paper No.32. Geneva Centre  
 for the Democratic Control of Armed Forces Conference. July 2002.  
 <[http://www.dcaf.ch/publications/Working\\_Papers/32.pdf](http://www.dcaf.ch/publications/Working_Papers/32.pdf) >.
- Vejvoda, Ivan., Kaldor, Mary. „Democratization in Central and East European  
 Countries.” International Affairs. (Royal Institute of International Af-  
 fairs 1944-), Vol.73. No.1.Jan., 1997.
- Weigle, Marcia., Butterfield, Jim. „Civil Society in Reforming Communist Re-  
 gimes: The Logic of Emergence.” Comparative Politics. VOI.25. No1.  
 Oct., 1992.



ISBN 978-9989-57-611-9